

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

M. Tvllii Ciceronis Orationvm Pars ...

Cicero, Marcus Tullius

Coloniae Agrippinae, 1629

Pro a. clventio habito

[urn:nbn:de:bsz:31-116557](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-116557)

PRO LEGE MANILIA.

posse confirmo: tantumq; abest, vt aliquam bonam gratiam mihi quæsisse videar: vt multas etiam similitates partim obscuras, partim apertas intelligam, mihi non necessarias, vobis non inuitiles suscepisse. sed ego me hoc honore praditum, tantum vestri beneficii affectum, statui, Quirites, vestram voluntatem & reipub. dignitatem, & salutem prouinciarum, atque sociorum, meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

PRO A. CLVENTIO HABITO.

ORATIO XIV.

Nimaduerti, iudices, omnem accusatoris orationem in duas diuisam esse partes: quarum altera mihi niti & magnopere confidere videbatur inuidia iam inueterata iudicij luniani: altera tantummodo consuetudinis causa timidè & diffidenter attingere rationem veneficij criminum: qua de re lege est hæc quæstio constituta. itaque mihi certum est hæc eandem distributionem, inuidia & criminum, sic in defensione seruare, vt omnes intelligant, nihil me nec subterfugere voluisse reticendo, nec obscurare dicendo. *sed cum considero quo modo mihi

ORATIO

mibi in vtraque resit elaborandum: altera pars, ea, que propria est iudicij vestri, & legitima veneficij questionis, per mibi brevis, & non magna in dicendo contentionis fore videtur: altera autem, qua procul à iudicio remota est, qua concionibus seditiosè concitatus accommodatior est, quam tranquillis, moderatisq; iudicij, prospicio quantum in agendo difficultatis, & quantum laboris sit habitura. * sed in hac
 3 tanta difficultate, illa me res tamen, iudices, consolatur, quod vos de criminibus sic audire consuevistis, ut eorum omnem dissolutionem ab oratore queratis, ut non existimetis plus vos ad salutem reo largiri oportere, quam quantum defensor purgandis criminibus consequi, & dicendo probare potuerit. de invidia autem sic inter vos disceptare debetis, ut, non quid dicatur à vobis, sed quid oporteat dici, consideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentij proprium periculum: in invidia, causa communis. quam obrem alteram partem causa sic agemus, ut vos doceamus: alteram sic, ut oremus. in altera diligentia vestra nobis adiungenda est: in altera fides imploranda. nemo est enim, qui inuidie, sine vestro, ac sine talium virorum subsidio, possit resistere. * Equidem, quod ad me attinet, quo me veritam, nescio. negem fuisse illam infamiam iudicij corrupti? negem illam rem agitam in concionibus? tacitam in iudicij? commemoratam in senatu? euellam ex animis hominum tantam opinionem? tam penitus insitam? tam vetustam? non est nostri ingenij: vestri auxilij est iudices, huius innocentie sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua
 4 per-

PRO A. CLVENTIO.

perniciosissima flamma, atque in communi incendio, subuenire. * etenim sicut alijs in locis parum 5
firmamenti & parum virum falsitas habet: sic in
hoc loco falsa inuidia imbecilla esse debet. domine-
tur in concionibus, iaceat in iudicijs: valeat in opi-
nionibus ac sermonibus imperitorum, ab ingenijs pru-
dentium repudietur: vehementes habeat repentinos
impetus, spatio interposito, & causa cognita, conse-
nescat: denique illa definitio iudiciorum aquorum,
qua nobis à maioribus tradita est, retineatur, vt in
iudicijs & sine inuidia culpa plectantur, & sine cul-
pa inuidia penatur. * quamobrem à vobis, iudices, 6
antequam de ipsa causa dicere incipio, hoc postulo:
primum id, quod aequissimum est, vt ne quid huc pra-
iudicati afferatis. etenim non modò auctoritatem,
sed etiam nomen iudicum amittemus, nisi hic ex ip-
sjs causis iudicabimus, ac si ad causas iudicia iure
facta domo deferemus: deinde, si quam opinionem
iam vestris mentibus comprehendistis, si eam oratio
conuellit, si ratio labefactabit, si denique veritas ex-
torquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut
libentibus, aut aequis remittatis: tum autem cum ego
vnaquaque de re dicam, & diluam, ne ipsi, que con-
traria sunt, taciti cogitationis vestrae subiciatis, sed
ad extremum expectetis, & me meum dicendi ordi-
nem seruare partiamini: cum peroraro, tum, si quid
erit prateritum, à me requiratis. * Ego me, iudices, ad 7
eam causam accedere, que iam per annos octo conti-
nuos ex contraria parte audiatur, atque ipsa opinio-
ne hominum, tanta propè consultata &que damnata
sit,

Handwritten notes in a cursive script, possibly a later addition or a marginal note, partially overlapping the printed text.

ORATIO

fit, facile intelligo. sed si quis mihi Deus vestram ad me audendum benevolentiam conciliarit, efficiam profectò, vt intelligatis, nihil esse homini tam timendum, quam inuidiam: nihil innocenti, suscepta inuidia, tam optandum, quam æquum iudicium, quod in hoc vno denique falsa infamia finis aliquis at que exitus reperiat. quamobrem magna me spes tenet, si ea, qua sum in causa explicare, atque omnia dicendo consequi poterò, hunc locum, confessumque vestrum, quem illi horribilem A. Cluentio ac formidolosum fore putauerunt, cum tandem eius fortuna misera, multumq; iactata portum ac per fugium futurum. * tamen si permulta sunt, qua mihi, antequam de causa dicam, de communibus inuidia periculis dicenda esse videantur, tamen de diutius oratione mea suspenſa expectatio vestra teneatur, aggrediar ad crimen cum illa deprecatione, iudices, quæ mihi sapius vtendum esse intelligo: sic vt me audiat, quasi hoc tempore hac causa primum dicatur, sicuti dicitur: non quasi sapè iam dicta, & nunquam probata sit. hodierno enim die primum veteris istius criminis diluendi potestas est data: ante hoc tempus error in hac causa atque inuidia versata est. quamobrem, dum multorum annorum accusationi breuiter, dilucideq; respondeo, quæ vt me iudices, sicuti facere instruis, benignè, attenteq; audiatis. * Corruptum dicitur A. Cluentius iudicium pecunia, quo inimicum suum innocentem Statium Albium condemnaret. ostendam, iudices, primum, quoniam caput illius atrocitatis atque inuidia fuit, innocentem pecunia circumuentum: neminem vnquam maioribus

cap. benevolentia
PROPOSITIO

PRO

vide criminosus
notatum: dem
iudicibus, à qui
isdem, sed ne
posset. cum ha
maxime requir
se tentatum, m
faciamque, vt
ipsa tulerit, q
flavit. * Primum
fit, deluisse
quod certissim
accusandum
iudices, esse, vt
demonstrat est
pianice, vt ne
re existimes,
nis, etenim tri
ero, tamen m
tempore facill
tis fecero, pafte
simul & illud
tra damnat
uo dicere: c
tio enim
mors vera e
dicitur, nihil
simo animi fer
vite, ac turp
tum non accu

31

PRO A. CLUENTIO.

ribus criminibus, grauioribus testibus esse in iudicium
 vocatum: deinde ea de eo pra iudicia esse facta ab ipsis
 iudicibus, à quibus condemnatus est, vt non modò ab
 eisdem, sed ne ab alijs quidem vllis absoluti vilo modo
 possit. cum hac docuero, tum illud ostendam, quod
 maxime requiri intelligo, iudicium illud pecunia esse
 tentatum, non à Cluentio, sed contra Cluentium:
 faciamque, vt intelligatis, in tota illa causa, quid res
 ipsa tulerit, quid error afflexerit, quid inuidia con-
 flauerit. * Primum igitur illud est, ex quo intelligi pos-
 sit, debuisse Cluentium magnopere causa confidere,
 quòd certissimis criminibus & testibus fretus ad
 accusandum descenderit. hoc loco faciendum mihi,
 iudices, est, vt vobis breuiter illa, quibus Albius con-
 demnatus est, crimina exponam. Abs te peto, Op-
 pianice, vt me inuitum de patris tu causa dice-
 re existimes, adductum fide atque officio defensionis,
 etenim tibi si in praesentia satisfacere non potu-
 ero, tamen multa mihi ad satisfaciendum reliquo
 tempore facultates dabuntur: Cluentio nisi nunc sa-
 tisfecero, postea mihi satisfaciendi potestas non erit.
 simul & illud, quis est, qui dubitare debeat, con-
 tra damnatum & mortuum pro incolumi, & vi-
 uo dicere: cum illi, in quem dicitur, damna-
 tio omni ignominia periculum iam abstulerit,
 mors verò etiam doloris: huic autem, pro quo
 dicitur, nihil possit offensionis accedere sine acerbis-
 simo animi sensu ac dolore, & sine summo dedecore
 vita, ac turpitudine? * atque vt intelligatis Cluen-
 tium non accusatorio animo, non ostentatione aliqua,

10 *Confir-
 mationis
 pars ina.*

31

C 4

an9

ORATIO

sue gloria adductum, sed nefarijs iniurijs, quotidiana-
 ris insidijs, propisio ante oculos vita periculo, nomen
 Oppiamici detulisse. pauld longius exordium rei dem-
 morsitanda repetam: quodd quaeso, iudices, ne molest d
 patriamini. principijs enim cognitis, multd facilius
 extrema intelligetur. A. Cluentius Habitus, fuit
 pater huiusce, iudices, homo non solum municipij La-
 rinatis, ex quo erat, sed etiam regionis illius, & vici-
 nitatis virtute, existimationis, nobilitate facile prin-
 ceptus. cum esset mortuus, Sylla & Pompeio cos, reli-
 quit hunc annos 15. natum. grandem autem & no-
 bilem filiam, qua breui tempore post patris mortem
 nupsit A. Aurio Melino consobrino suo, adolescenti
 inprimis, vt tum habebatur, inter suos & honesto, &
 12. nobili: * cum essent ha nuptia plena dignitatis, plena
 concordia, repente est exorta mulieris importuna
 nefaria libido, non solum edecore, verum etiam sce-
 lere coniuncta. nam Salsia mater huius Habiti (ma-
 ter enim a me nominis causa, tametsi in hunc hosti-
 li odio, & crudelitate est, mater inquam appellabi-
 tur: nequa vnquam illa ita de suo scelere, & immani-
 tate audiet, vt natura nomen amittat: quo enim est
 ipsam nomen amantius, indulgentiusque maternum,
 hoc illius matris, qua multos iam annos, & nunc,
 cum maxime filium interfectum cupit, singulare sce-
 lus maiore odio dignum esse ducetur) ea igitur mater
 Habiti, Melini illius adolescentis generi sui, contra
 quam fas erat, amore capta, primo, neque id ipsum
 diu, quoquo modo p terat, in illa cupiditate contine-
 batur: deinde ita flagrare coepit amentia, sic inflam-
 mata

PRO

mata ferri libid
 tis, non pta
 fama, non filij
 noceret. - am
 rationis firmat
 illa etas capu
 illo communi de
 rny an per eam,
 non posset, de
 posse arbitrare
 se capiet, &
 bus & gremio
 ecce autem su
 lorum amittat
 Cluentia: vt
 a voto, non le
 praclara mater
 phate gaudio co
 que dirius suff
 noluit: lectum
 filia sine mte
 ri, & stern, ex
 bit generi serm
 funestis omni
 debile, & pr
 tum! o libidin
 dactam singula
 eum, hominum
 succ: ne illa
 hifilias non par

PRO A. CLVENTIO.

mata ferri libidine, vt eam non pudor, non pudici-
 tia, non pietas, non macula familia, non hominum
 fama, non filij dolor, non filia mæror à cupiditate re-
 uocaret. + animum adoleſcenti, nondum conſilio ac
 ratione firmatum, pellexit ijs omnibus rebus, quibus
 illa etas capi ac deliniri poteſt: filia, qua non ſolum
 illo communi dolore, muliebri in eiſmodi viri iniu-
 rijs angeretur, ſed nefariani matris pellicatum ferre
 non poſſet, de quo ne queri quidem ſine ſcelere ſo-
 poſſe arbitraretur, ceteros ſui tanti malignaros ef-
 ſe cupiebat, in huius amantiſſimi ſui fratris mani-
 bus & gremio, mærore & lacrymis conſeſcebat.*
 ecce autem ſubitam diuortium, quod ſolatum ma-
 lorum omnium fore videbatur. diſcedit à Melino
 Cluentia: vt in tantis iniurijs, non inuita: vt
 à viro, non libenter. tum verò illa egregia, ac
 praclara mater palam exultare lætitia, ac trium-
 phare gaudio cœpit, victrix filie, non libidinis: ita-
 que diutius ſuſpicionibus obſcuris lædi famam ſuam
 noluit: lectum illum genialem, quem biennio antè
 filia ſua nudenti ſtraxerat, in eadem domo ſibi orna-
 ri, & ſterni, expulſa atque exturbata filia, iubet. nu-
 bit genero ſocrus, nullis auſpicijs, nullis auctoribus
 funeſtis omnibus omnium.* ò mulieris ſcalus incre-
 debile, & præter hanc vnam, in omni vita inaudi-
 tum! ò libidinem effrenatam & indomitam. ò au-
 daciã ſingularem. non timuiſſo, ſi minus vim de-
 orum, hominumque famam, at illam ipſam noctem,
 facesque illas nuptiales? non limen cubiculi? non cu-
 bilo filia & non parietes denique ipſos ſuperiorum teſtes
 nup-

ORATIO

- nuptiarum. perfregit ac prostravit omnia cupiditate ac furore? vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. * talit hoc commune dedecus iam familia, cognationis, nominis, grauter filius. agebatur autem eius molestia quotidianis querimonijs, & assiduo fletu sororis. statuit tamen nihil sibi in tantis iniurijs, ac tanto scelere matris grauius faciendum, quam vt illa matre ne vteretur: ne, quam videre sine summo animi dolore non poterat, ea si matre vteretur, non solum videre, sed etiam
- 17 probare suo iudicio putaretur. * inuicem quod huic cum matre fuerit simultatis, audivistis. pertinuisse hoc ad causam, tunc, cum reliqua cognoueritis, intelligetis. nam illud me non praeterit: cuiusmodicunque mater sit, tamen in iudicio filij, de turpitudine parentis dici vix oportere. non essem ad vllam causam idoneus, iudices, si hoc, quod in communibus hominum sensibus, atque in ipsa natura positum atque infixum est, id ego, cum ad amici pericula depellenda adhiberer, non viderem, facile intelligo, non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiam animo a quo ferre oportere. sed ego ea, quae ferri possunt, ferenda, quae taceri, tacenda esse arbitror. * nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius, nullum periculum mortis adijt, nihil mali timuit, quod non totum à matre esset conflatum, & perfectum. quae hoc tempore sileret omnia, atque ea si obliuione non posset, tamen aciturnitate sua tecta esse patretur: sed ea verò sic agit, vt prorsus reticere nullo modo possit: hoc enim ipsum iudicium, hoc periculum, illa
- accu-

PRO A. CLVENTIO.

accusatio omnis, testium copia, que futura est, à
 matre initio est adorna: a, à matre hoc tempore in-
 struitur, atque omnibus eius opibus. & copijs con-
 paratur: ipsa denique nuper Larino huius oppri-
 mendi causa Romam aduolauit: praesid est mulier
 audax, pecuniosa, crudelis: instruit accusatores: in-
 struit testes: squalore huius & sordibus letatur: exi-
 tium exoptat: sanguinem suum profunderè omnem
 cupit, dummodo profusum huius ante videat. hac
 nisi omnia perspexeritis in causa: temerè à nobis il-
 lam appellari putato, sint autem erunt & aperta,
 & nefaria, Cluentio ignoscere debetis, quod hac à
 me dici patiat: mihi ignoscere non deberetis, si ta-
 cerem. * Nunc iam summam exponam, quibus cri-
 minibus Oppianicus damnatus sit: ut & constantiam
 A. Cluentij, & rationem accusationis perspicere
 possitis. Ac primum, causa accusandi qua fuerit,
 ostendam, ut id ipsum A. Cluentium vi & necessitate
 coactum fecisse videatis. * Cum manifestè vene-
 num deprehendisset, quod vir matrem Oppianicus ei
 parauisset, & res non coniectura, sed oculis ac mani-
 bus teneretur, neque in causa vlla dubitatio possit
 esse: accusauit Oppianicum, quam constantem, &
 quam diligenter postea dicam: nunc hoc scire vos
 volui, nullam huic aliam accusandi causam fuisse,
 nisi uti propositum vita periculum, & quotidianas
 capitis insidias hac vna ratione vitaret. atque ut in-
 telligatis hys accusatum esse criminibus Oppianicum,
 ut neque accusator timere, neque reus sperare de-
 buerit, pauca vobis illius iudicij crimina exponam:
 quibus

19

20

ORATIO

21 quibus cognitis, nemo vestrum mirabitur, illum dis-
 fidenter rebus suis ad Stalenum, atque ad pecuniam
 confugisse. * Larinas quadam fuit Dinea, secerus Op-
 pianici, qua filios habuit M. & Numeriam Aurios,
 & Cn. Magium & filiam Magiam, nuptam Op-
 pianico. M. Aurius adolescentulus bello Italico cap-
 tus apud Asculum, in Q. Sergij senatoris, eius, qui
 inter sicarios damnatus est, manus incidit, & apud
 eum fuit in ergastulo. Numerius autem Aurius fra-
 ter mortuus est, heredemque Cn. Magium fratrem
 suum reliquit. postea Magia vxor Oppianici mortua
 est. postremo, vnus qui reliquus erat Dinea filius,
 Cn. Magius est mortuus. is fecit heredem illum a-
 dolescentem Oppianicum sororis sue filium, eumque
 partiri cum Dinea matre iussit, interim venit in-
 dex ad Dineam, neque obscurus, neque incertus, qui
 nunciaret ei, filium eius, M. Aurium viuere, & in a-
 gro Gallico esse in seruitute. * mulier amisit liberis,
 22 cum vnus filij recuperandi spes esset ostentata, om-
 nes suos propinquos, filijque sui necessarios conuoca-
 uit, & ab his flens petiuit, vt negotium susciperent, a-
 dolescentem inuestigarent, sibi restituerent eum fi-
 lium, quem tantum vnum ex multis fortuna reli-
 quum esse voluisset, hac cum agere instituisset, oppres-
 sa morbo est. itaque testamentum fecit, eiusmodi, vt
 illi filio H-S CCCCIOOOO millia legaret: here-
 dem instituere eundem illum Oppianicum nepotem
 suum: atque his diebus paucis est mortua. propinqui
 tamen illi, quemadmodum viuua Dinea instituere ant,
 ita mortua illa, ad inuestigandum Aurium cum eo-
 dem

PRO

dem illis indige
 terum Oppian
 peritio, singula
 Gallianum san
 cem pecunia co
 magna iactura
 corant illi aut
 figendum, &
 num ad Aurius
 necessarios mi
 rationem, qui
 esse corruptum
 experiens, &
 quus, in foro p
 Oppianicus, rec
 pianici, si inter
 turum esse reli
 erant in agrum
 tantur, inter f
 ammi non salu
 Larinas vnus od
 misericordia co
 que ante a deu
 insequi capisset
 rismi vna Q.
 & sceleris, &
 dicit, nunqua
 tu committere a
 atque victorian
 cum armatis ad

PRO A. CLVENTIO.

dem illo indice in agrum Gallicum profecti sunt. * inter- 23
 terim Oppianicus, vt erat, sicut multis ex rebus re-
 perietis, singulari scelere, & audacia, per quendam
 Gallicanum familiarem suum, primum illum indi-
 cem pecunia corruptit: deinde ipsum Aurium non
 magna iactura facta tollendum interficiendumque
 curauit illi autem, qui erant ad propinquum inue-
 stigandum, & recuperandum profecti, literas Lari-
 num ad Aurius, illius adolescentis propinquos, suosque,
 necessarios mittunt: sibi difficilem esse inuestigandi
 rationem, quod intelligerent indicem ab Oppianico
 esse corruptum, quas literas A. Aurius, vir fortis &
 experiens, & domi nobilis, M. illius Auri propin-
 quus, in foro palam, multis audientibus, cum adesset
 Oppianicus, recitat, & clarissima voce, se nomen Op-
 pianici, si interfectum M. Aurium comperisset, dela-
 turum esse testatur. * interim breui tempore illi, qui 24
 erant in agrum Gallicum profecti, Larinum reuer-
 tuntur, interfectum esse M. Aurium renunciant.
 animi non solum propinquorum, sed etiam omnium
 Larinatum odio Oppianici, & istius adolescentis
 misericordia commouentur. itaque cum A. Aurius,
 qui antea denunciarat, clamore hominem, ac minis
 insequi cepisset: Larino profugit, & se in castra cla-
 rissimi viri Q. Metelli contulit. * post illam fugam 25
 & sceleris, & conscientia testem, nunquam se iu-
 dicis, nunquam legibus, nunquam inermem inimi-
 cis committere ausus est: sed per illam I. Sylla vim,
 atque victoriam Larinum in summo timore omnium
 sum armatis aduolauit: quatuor viros, quos mani-
 cipes

ORATIO

cipes fecerant, sustulit: se à Sylla, & alios præterea tres factos esse dixit. & ab eodem sibi esse imperatum, ut Aurium illum, qui sibi delationem nominis & capitis periculum ostentarat, & alterum Aurium, & eius C filium, & Sex. Virbium, quo sequestre in illo indice corrupendo dicebatur esse vsu, proscribendos interficiendosque iuraret. itaque illis crudelissimè interfectis, non mediocri ab eo ceteri proscriptionis, & mortis metu terrebantur, his rebus in causa iudicioque patefactis quis est, qui illum absolui potuisse arbitraretur? Atque hæc parua sunt: cognoscite reliqua, ut non aliquando condemnatum esse Oppianicum, sed aliquandiu incolumentum fuisse miremini. * primum videte hominis audaciam. Sastiam in matrimonium ducere Habitæ matrem, illam, cuius virum A. Aurium occiderat, concupiuit. virum impudentior hic, qui postulet, an crudelior illa, si nubat? difficile dictu est. sed tamen utriusque humanitatem, constantiamque cognoscite. * petit Oppianicus, ut sibi Sastia nubat, & id magnopere contendit. illa autem non admiratur audaciam, non impudentiam aspernatur, non denique illam Oppianici dexteram, viri sui sanguine redundantem reformidat: sed, quod haberet tres ille filios, iccirco se ab his nuptijs abhorreere respondit. Oppianicus, qui pecuniam Sastia concupiisset, domo sibi quaerendum remedium existimavit ad eam moram, quæ nuptijs afferebatur. nam cum haberet ex Nouia infantem filium, alter autem eius filius, Pappia natus, Theani Apuli, (quod abest à Larino

de-

PRC

dem & alio
caritur: ac
quod facere
te non solebat
muru. ille se
ipso die puer,
visus esset, ant
quam luceret
maritum mat
quam ex Op
vno tempore
am exequiar
sim exanim
sepulto filio
ciam ille alter
Oppianico
& spe optime
nuptialis dor
videret. itaq
macupiares
liberos amitte
ces, vix pro
breuiter a me
tos. quo tam
ni; quibus
verum etiam
quem iudice
es, quem ad
tata, & legib
tura morte ma

PRO A. CLVENTIO.

decem & octo millia passuum) apud matrem eduo
 caretur: accersit subitò sine causa purum Theano,
 quod facere nisi ludis publicis aut festis diebus an-
 tea non solebat. mater nihil mali misera suspicans,
 mittit. ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo
 ipso die puer, cum hora vndecima in publico valens
 visus esset, ante noctem mortuus, & postridie, ante-
 quam luceret, combustus est. * atq; hunc tantum 28
 incrorem matri prius hominum rumor, quam quis-
 quam ex Oppianici familia renunciauit. illa cum
 vno tempore audisset sibi non solum filium, sed eti-
 am exequiarum munus ereptum, Larinum conse-
 ssum exanimata venit, & ibi dè integro sibi iam
 sepulto filio fecit, dies nondum decem intercesserant,
 cum ille alter filius infans necatur. itaque nubit
 Oppianico continuò Sasia, latanti iam anima,
 & spe optima confirmata: nec mirum, quæ se non
 nuptialibus donis, sed filiorum funeribus delinitam
 videret. itaque, quod ceteri propter liberos pecu-
 nia cupidiores, solent esse, ille propter pecuniam
 liberos amittere iucundum esse duxit. * Sentio iudi- 29
 ces, vos pro vestra humanitate his tantis sceleribus
 breuiter à me demonstratis vehementer esse commo-
 tos. quo tandem igitur animo fuisse illos arbitrami-
 ni, quibus his de rebus non modo audiendum fuit,
 verum etiam iudicandum? vos auditis de eo, in
 quem iudices non estis: de eo, quem non videtis: de
 eo, quem odisse iam non potestis: de eo, qui & na-
 tura, & legibus satis fecit: quem leges exilio, na-
 tura morte multauit: auditis non ab inimico: auditis
 sine

ORATIO

suæ testibus: auditis, cum ea, quæ copiosissime dici possunt, breviter à me strictissime dicuntur. illi audiebant de eo, de quo iurati sententias ferre debebāt: de eo cuius presentis nefarium, & consecratum vultum intuebantur, de eo, quem oderant, propter audaciam: de eo, quem omni supplicio dignum esse dicebant: audiebant ab accusatoribus: audiebant verba multorum testium: audiebant, cum vnaqueque de re à P. Canutio homine eloquentissimo, gra-

30

uiter & diu diceretur. * & est quisquam, qui, cum hoc cognoverit, suspicari possit Oppianicum iudicio oppressum, & circumuentum esse innocentem? ætenuarum tam reliqua, iudices, dicam, ut ad ea, quæ propria huius causæ, & adiunctiora sunt, perueniam. vos quæse memoria teneatis, non mihi hoc esse propositum, ut accusem Oppianicum mortuum, sed cum hoc persuadere vobis velim, iudicium ab hoc non esse corruptum, hoc vii initio ac fundamento defensionis, Oppianicum, hominem sceleratissimum, & nocentissimum, esse damnatum, qui uxori suæ Cluentiæ, quæ amica huius Habiti fuit, cum ipse poculum dedisset, subito illa in media potione exclamauit, se maximo cum dolore mori, nec diutius vixit, quam locuta est: nam in ipso sermone hoc, & vniuersatione mortua est. & ad hanc mortem tam repentinam, vocantur morientis, omnia præterea, quæ solent esse indicia, & vestigia veneni, in illius mortua corpore

31 fuerunt. * eodemque veneno C. Oppianicum fratrem necauit, neque est hoc satis: tametsi in ipso fraterno parricidio nullum scelus prætermisissimum videret: tamen,

PRO

me, ut ab hoc nef
 fiti digni sceleris
 ni. Atria) atria
 tar videtur, mon
 & quæ ex ea fr
 ferentiaque sus
 celo motu, cum
 clamaret, testam
 significatiõne hui
 litem, ne parum
 derent, nec auer
 hant, quam illi
 clipere poterant
 sum, nihil senten
 liberes ne mater
 potuisset: * m
 molerem, cum e
 tantis accepta pe
 meritis elogiis, re
 mista: quæ huius
 subsilium generis
 ip. in eum subsilij
 tioria maiore sup
 suo corpori vim ac
 tem illem illud. Et
 que cruciatum.
 mudi, multa par
 maceratus est, qui
 quæcum hoc esse
 profert, etiam

PRO A. CLVENTIO.

men, vt ab hoc nefarium facinus accederet, aditum
 sibi alijs sceleribus ante muniuit: nam cum esset gra-
 uida Auria fratris vxor, & iam appropinquare par-
 tus videretur, mulierē veneno interfecit, vt vna illa,
 & quod erat ex fratre conceptum, necaretur: postea
 fratrem aggressus est: qui sero, iam exhausto illo po-
 culo mortis, cum & de suo, & de vxoris interitu
 clamaret, testamentumque mutare cuperet, in ipsa
 significatione huius voluntatis est mortuus. ita mu-
 lierem, ne partu eius ab hereditate fraterna exclu-
 deretur, necauit: fratris autem liberos prius vita pri-
 uauit, quam illi hanc à natura propriam lucem ac-
 cipere potuerant: vt omnes intelligerent nihil ei clau-
 sum, nihil sanctum esse posse, cuius ab audacia fratris
 liberos ne materni quidem corporis custodia regere
 potuisset: * memoria teneo, Milesiam quandam 32
 mulierem, cum essem in Asia: quod ab heredibus se-
 cundis accepta pecunia partum sibi ipsa medica-
 mentis abegisset, rei capitalis esse damnatam: neque
 iniuria: qua spem parentis, memoriam nominis,
 subsidium generis, heredem familia, designatum re-
 ip, ciuem sustulisset: quanto est Oppianicus in eadem
 iniuria maiore supplicio dignus? si quidem illa, cum
 suo corpori vim attulisset, se ipsam cruciatum: hic au-
 tem idem illud effecit per alieni corporis mortem, at-
 que cruciatum. ceteri non videntur in singulis di-
 minib, multa parricidia suscipere posse: Oppianicus
 inuentus est, qui in vno corpore plures necaret. * 33
 que cum hanc eius consuetudinem audaciamque
 gnosceret, auunculus illius adolescentis Oppi-
 anicus

D

Cn.

ORATIO

En. Magius, uque graui morbo affectus esset, & ha-
 redem illum sororis sua filium faceret: amicis ad-
 hibitis praesente matre sua Dinea, uxorem suam in-
 terrogauit, essetne praegnanis: qua cum se esse respon-
 disse, ab ea petiuit, ut se mortuo, apud Dineam, qua tu
 ei mulieri forruerat, quo ad pareret, habitaret: dili-
 gentiamque adhiberet, ut id, quod conceperat, serua-
 ret, ut saluum parere posset. itaque ei testamento le-
 gat grandem pecuniam a filio, si qui natus esset: a se-
 34 curdo haerede nihil legat. & quid de Oppianico suspi-
 catus sit, videtis: quid iudicarit, obscurum non est.
 nam cum eius filium faceret heredem, eum tutorem
 liberis non adscripsit, qui Oppianicus fecerit, cognos-
 cite, ut illum Magium intelligatis longe ani-
 mo prospexisse morientem: qua pecunia mulieri
 legata erat a filio, si quis natus esset, eam praesentem
 Oppianicus non debitam mulieri soluit: si hac solu-
 tio legatorum, & non merces abortionis appellanda est.
 quo illa pretio accepto, multisque praeterea muneribus,
 quae tum ex tabulis Oppianici recitabantur, spem
 35 illam, quam in aluo commendatam a viro contine-
 bat, victa auaritia, sceleri Oppianici vendidit. nihil
 posse iam ad hanc improbitatem addi videtur.
 attendite exitum. qua mulier, obtestatione viri,
 regem illis mensibus, ne domum quidem ullam, nisi
 sua, nosse debuit, hac quanto mense post viri
 ipsi Oppianico nupsit, qua nuptia non
 36 nisi erant enim non matrimonij dig-
 illa, sed sceleris societate coniuncta. * Quis
 edes Asinij Larinaeis, adulescentis pecuniis,
 quam

PRO
 mem clara,
 ne celebrata
 nequa, & su
 ad videtur ad
 modata: qui v
 in conuincend
 contraria sperat
 machina admo
 fortuna eius
 tato Larini est
 consilium face
 dit commendat
 cam Asinio Ho
 pianicus conse
 bus conuincit
 si si summo
 siana, & ad
 bi ducere, pra
 hinc agnoscit
 eger adulescent
 atque in perno
 ratur, Asinio
 gulari, & test
 obprobriator
 Asiniam nosse
 Lar: ipse, test
 redit: Asinios
 tempore, quasi
 cura partam
 cum viri late, &

PRO A. CLVENTIO.

quam clara, cum recens fuit, quam omnium sermo-
 ne celebrata? Fuit Aulius quidam Larinas, perditus
 nequitia, & summa egestate, arte quadam praditus
 ad libidines adolescentulorum excitandas ac com-
 modata: qui ut se blanditijs & assentationib. in Asi-
 nijs consuetudinem penitus immerfit, Oppianicus
 continuo sperare cepit, hoc se Aulio, tanquam aliquid
 machina adnota capere Asinijs adolescentiam, &
 fortunas eius patrias expugnare posse. ratio excogi-
 tata Larini est, res translata Romam, iniri enim id
 consilium facilius in solitudine, perficere meritis mo-
 di commodius in turba posse arbitrati sunt. Asinius
 cum Aulio Romam est profectus. hos vestigijs Op-
 pianicus consecutus est. iam ut Roma vixerint, qui-
 bus conuiuijs, quibus stagijs, quantis, & quam pro-
 fests sumptibus, non modò conscio, sed etiam con-
 uua, & adiutore Oppianico, longum est mi-
 hi dicere, praesertim ad alia properanti, exitum
 huius assimilata familiaritatis cognoscere. * cum 37
 esset adolescens apud mulierculam quandam,
 atque ibi pernoctaret, & ibi diem posterum commo-
 raretur, Aulius, ut erat constitutum, simulat se a-
 grotare, & testamentum facere velle, Oppianicus
 obsequatores ad eum, qui neque Asinium, neque
 Aulium nosset, adducit, & illum Asinium appel-
 lat: ipse, testamento Asinijs nomine obsequata, dis-
 cedit: Aulius illud conualescit. Asinius autem breui
 tempore, quasi in hortulos iret, in arenarias quasda
 extra portam Esquilinam, perductus, occiditur. * qui 38
 cum vnu iam, & alterum die desideraretur, neq. in

ORATIO

his locis, ubi ex consuetudine querebatur, inuenire-
 tur, & Oppianicus in foro Larinatium dixit arer,
 nuper se, & suos amicos testamentum eius obfignaf-
 se: liberti Afiniij, & nonnulli amici (quod eo die, quo
 postremum Afinius visus erat, Aiulium cum eo fuisse,
 & a multo visum esse costabat) in eum inuadunt, &
 hominem ante pedes Q. Maniliij, qui tum erat tri-
 umuir, constituunt, atque ille continuo nullo teste,
 nullo iudice, recentis maleficij conscientia perterritus,
 omnia, vt à me paulo ante dicta sunt, exponit, Afini-
 umque à se consilio Oppianici interfectum fatetur:
 39 * extrahitur domo latitans Oppianicus: à Manilio:
 index Aiulius ex altera parte coram tenetur: hic iam
 quid reliqua queritis? Manilium plerique noratis:
 non ille honorem à pueritia, non studia virtutis, non
 vllum existimationis bonae fructum vnquam cogita-
 rat, sed expetulantem, atque improbo scurra, in dis-
 cordijs ciuitatis, ad eam columbam, ad quam mul-
 torum sepe conuicij perductus erat, cum se fragijs
 populi peruenerat. itaque rem cum Oppianico tran-
 sfigit: pecuniam ab eo accipit: causam & susceptam,
 & manifestam relinquit. at tum in Oppianici caus-
 sa crimen hoc Afinianum cum testibus multis, tum
 verò iudicio Aiulij probabatur. in quo inter allega-
 tos Oppianici nomen primum esse constabat eius,
 quem vos miserum, atque innocentem falso iudicio
 40 circumuentum esse dicitis. Quid? auiam tuam, Op-
 pianice, Dineam, cui tu es heres, pater tuus non ma-
 nifesto necauit? ad quam cum adduxisset medicum il-
 lum suum iam cognitum, & sepe victorem, (per quem
 inter:

PRO

interfecerat
 modo res
 didisset
 dum phar-
 tom Larin
 drageno,
 tum, trans-
 multa res-
 configit:
 stea Larini
 dem hoc Di-
 las prehendi-
 gito legata
 post mortem
 tum in alia
 obfignauit.
 ne has ipsa
 eum finiem
 mare delicti.
 corrupisse,
 illo iam me-
 bat: nemo ill-
 tutorem vni-
 tu, nemo cog-
 dignum iudic-
 heredant, o-
 cosam bestia-
 hominem tam-
 nunquam acc-
 tere falso capi-

PRO A. CLVENTIO.

interfecerat plurimos) mulier exclamat se ab eo
 nullo modo velle curari, quo curante suos omnes per-
 didisset. tum repente Anconitanum quendam L. Clo-
 dium pharmacopolam circumforaneum, qui casu
 tum Larinū venisset, aggreditur, & cum eo H S qua-
 dringentis, id quod ipsius tabulis tum est demonstra-
 tum, transigit. L. Clodius, qui properaret, cui fera
 multa restarent, simul atque introductus est, rem
 conficit: prima portione mulierem sustulit, neque pos-
 tea Larini punctam est temporis commoratus. * ea 41
 dem hac Dinea testamentum faciente, cū tabu-
 las prehēdisset Oppianicus, qui gener eius fuisse, di-
 gito legata deleuit: & cum id multis locis fecisset,
 post mortem eius, ne lituris coargui posset, testamen-
 tum in alias tabulas transcriptum signis adulterinis
 obsignavit. Multa prater eo consuli: etenim vereor,
 ne hac ipsa nimium multa esse videantur: vos tamen
 eum similem sui fuisse in ceteris vita partibus existi-
 mare debetis. illum tabulas publicas Larini censorias
 corruptisse, decuriones vniuersi iudicauerunt: cum
 illo iam nemo rationem, nemo rem vllam contrabe-
 bat: nemo illum ex tam multis cognatis, & affinibus
 tutorem vnquam liberis suis scripsit: nemo illum ad-
 itu, nemo congressione, nemo sermone, nemo conuiuio
 dignum iudicabat: omnes aspernabantur, omnes ab-
 horrebant, omnes vt aliquam immanem ac perni-
 ciosam bestiam, pestemque fugiebant. * hunc tamen 42
 hominem tam audacem, tam nefariū, tam nocentem
 nunquam accusasset Habitus, iudices, si id pratermit-
 tere saluo capite suo potuisset? erat huic inimicus Op-
 pia-

D 3

pi-

ORATIO

pianicus, erat, sed tamen erat vitricus: crudelis & huic infesta mater: at tamen mater. postremo nihil tam remorum ab accusatione, quam Cluentius, & natura, & voluntate, & instituta ratione vita sed cum esset hac illi proposita conditio, ut aut iuste pieque accusaret, aut acerbe indigneque moreretur: accusare, quoquo modo posset, quam illo modo emori, 43 maluit. * atque ut hac ita esse perspicere possitis, exponam vobis Oppianici facinus manifestò comper- tum atque deprehensum: ex quo simul virumque, & hunc accusare, & illum condemnari necesse fuisse intelligetis. Martiales quidam Larini appellabantur. ministri publici Martis, atque ei Deo veteribus in- stitutis religionibusq; Larinatum consecrati. quo- rum cum satis magnus numerus esset, cumque item ut in Sicilia permulti Venere: sunt, sic illi Larini in Martis familia numerarentur: repente Oppianicus, eos omnes liberos esse, ciuesq; Romæ cepit defendere. grauius id Decuriones Larinatum, cunctiq; mu- nicipes tulerunt: itaq; ab Habito petiuerunt, ut eam causam susciperet, publicèq; defenderet. Habitus cum se ab omni eiusmodi negotio remouisset, ta- men pro loco, pro antiquitate generis sui, pro eo, quod se non solum suis commodis, sed etiam suorum mu- nicipum, ceterorumque necessariorum natum esse arbitrabatur, tanta voluntati vniuersorum Lari- 44 natum deesse noluit. * suscepta causa, Romamq; delata, magna quotidie contentiones inter Habitem & Oppianicum ex viriusque studio defensionis exci- tabantur, erat ipse inmani accerbaque natura Op-
piani-

PRO

pianicus: incende-
nima filio mater
esse arbitratu
ore. liberat et
nici, hominis ama
maxime commo
tu iudicij tempore
cerat: neque em
antimum subice
pretermittere p
(neque enim e
mortuo, bon
qua à se posse
bata filio, m
incensu, qua r
ou sit, cognosce
fuerunt, ex ma
cum forma, tu
suorum dissimil
quam prope equ
& moderata ra
opinie, ignora
nicus familiar
quantam vim
diorum ac nat
ut vllum quatt
omnis ab his fr
nusque adoles
sent viris atq
datis, ut di

PRO A. CLVENTIO.

pianicus: incendebat eius amentiam infesta atque i-
 nimica filio mater Habiti. magni autem illi sua inter-
 esse arbitrabantur, hunc à causa Marcialium dimo-
 uere. suberat etiam alia causa maior, qua Oppia-
 nici, hominis auarissimi, atque audacissimi, mentem
 maxime commouebat. * nam Habitus vsque ad illi- 45
 us iudicij tempus, nullum testamentum vnquam fe-
 cerat: neque enim legare eiusmodi matri poterat in
 animum inducere, neque testamento nomen omnino
 pratermittere parentis. id cum Oppianicus sciret,
 (neque enim erat obscurum) intelligebat, Habito
 mortuo, bona eius omnia ad matrem esse ventura:
 qua à sese postea, aucta pecunia, maiore pramio, or-
 bata filio, minore periculo necaretur itaque his rebus
 incensus, qua ratione Habitus veneno tollere cena-
 tus sit, cognoscite. * C. & L. Fabricij, fratres gemini 46
 fuerunt, ex municipio Aletrinate, homines inter se
 cum forma, tum moribus similes, municipum autem
 suorum dissimilimi, in quibus quantus splendor sit,
 quam propè aquabilis, quam ferè omnium constans,
 & moderata ratio vita, nemo vestrum, vt mea fert
 opinio, ignorat, his Fabricijs semper vsus est Oppia-
 nicus familiarissimè. iam hoc ferè scitis omnes,
 quantam vim habeat ad coniungendas amicitias stu-
 diorum ac natura similitudo. cum illi ita viuerent,
 vt vllum quantum turpem esse arbitrarentur: cum
 omnis ab his fraus, omnes insidia, circumscriptione-
 nesque adolescentium nascerentur: cumque es-
 sent vitij atque improbitati omnibus noti: stu-
 diosè, vt dixi, ad eorum se familiaritatem

ORATIO

47 multis iam antè annis Oppianicus applicârat. * itaque tunc sic statuit, per C. Fabricium (nam L. erat mortuus) insidias Habito comparare. erat illo tempore infirma valetudine Habitus, utebatur autem medico ignobili, sed spectato homine Cleophanto: cuius seruum Diogenem Fabricius ad venenum Habito dandum spe & pretio sollicitare cepit. seruus non incallidus, sed ut ipsa res declarauit, frugi atque integer, sermonem Fabricij non est aspernatus: rem ad dominum detulit: Cleophantus autem cum Habito est locutus: Habitus autem statim cum M. Bebrio senatore familiarissimo suo communicauit: qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit, meminisse vos arbitror. ei placuit, ut Diogenem Habitus emeret à Cleophanto, quò facilius aut comprehenderetur res eius indicio, aut falsa esse cognosceretur. ne multis, Diogenes emitur: venenum diebus paucis (multi viri boni cum ex occulto interuenissent, pecuniâq, obsequata, qua ad eam rem dabatur) in manibus Scamandri liberti Fabriciorum deprehenditur.

48 * Prò dij immortales, Oppianicum quisquam, his rebus cognitis, circumuentum dicit esse? quis vngquam audacior? quis nocentior? quis apertior in iudicium adductus est? quod ingenium, qua facultas dicendi, qua à quoquam excogitata defensio huic vni crimini potuit obistere? simul & illud, quis est, qui dubitet, quin hac re comperta, manifestog, deprehensa, aut obeunda mors Cluentio, aut suscipienda accusatio fuerit? * Satis esse arbitror demonstratum, iudices, hys criminibus accusatum esse Oppianicum

PRO

pienium, ut boni
gofite non
atque terneru
tenuit. Nam
ius detulit, cui
u erat libertu
confilium, iudic
iudicium cauffa
est hoc tum Fa
to damnato fi
quod mihi cur
pleroq, eorum
eos ad me don
ne, sicut nece
ex eodem man
tor, eum, quib
facerem, & v
telant: in q
centinebatur.
de tam atment
neque illud cri
arbitraret. fi
illam cauffam
pollicitus hys
rum, res agere
accusabat P.
su, & in dicen
quidem Scama
deprehensum.
Oppianicum co

PRO A. CLVENTIO.

*Oppianicum, ut honestè absolui nullo modo potuerit. cognoscite nunc ita reum citatum esse illum, ut re semel atque iterum prauidicata, condemnatus in iudicium venerit. Nam Cluentius, iudices, primùm nomen eius detulit, cuius in manib. venenum deprehenderat: is erat libertus Fabriciorum, Scamander. integrum consiliium, iudicij corrupti nulla suspicio: simplex in iudicium caussa, certa res, verum crimen allatum est. hic tunc Fabricius, is, de quo antè dixi, qui liberto damnato sibi illud impendere periculum videret, quoddam mihi cum Alternatibus vicinitatem, & cum plerisque eorum magnum usum esse sciebat, frequentes eos ad me domum adduxit. qui quanquam de homine, sicut necesse erat, existimabant: tamen, quod erat ex eodem municipio, suae dignitatis esse arbitrabantur, eum, quibus rebus possent defendere: idque à me, ut facerem, & ut causam Scamandri susciperem, petebant: in qua caussa patroni omne periculum continebatur. * ego qui neque illis, talibus viris, sed ac tam amantibus mei rem possent ullam negare, neque illud crimen tantum ac tam manifestum esse arbitrarer. sicut nec illi quidem ipsi, qui mihi tunc illam causam commendabant, arbitrabantur: pollicitus his sum, me omnia, quae vellent, esse facturum. res agi coepit: citatus est Scamander reus: accusabat P. Canutius, homo imprimis ingeniosus, & in dicendo exercitatus: accusabat autem ille quidem Scamandrum, verbis tribus, venenum esse deprehensum. omnia tela totius accusationis in Oppianicum conijcebantur: aperiiebantur caussa*

ORATIO

infidiarum, Fabriciorum familiaritas commemorabatur: hominis vita & audacia proferebatur: denique omnis accusatio varie graviterq; tractata, ad extremum manifesta veneni deprehensione conclusa est. * hic ego cum ad respondendum surrexi qua cura dē immortales, qua sollicitudine animi? quo timore? semper equidem magno cum metu incipio dicere: quotiescunque dīo, toties mihi videor in iudicium venire, non ingenii solum, sed etiam virtutis atq; offiij: ne aut id profiteri videar, quod non possim implere, quod est impudentia, aut id non effigere, quod possim, quod est aut perfidia, aut negligentia, tum verò ita sum perturbatus, ut omnia timerem, si nihil dixissem, ne infantissimus, si multa in eiusmodi causa dixissem, ne impudentissimus existimarer. collegi me aliquando, & ita constitui, fortiter esse agendum, illi arati, qua tum eram, solere laudi dari, etiamsi in minus firmis causis hominum periculis non defuissem: itaque feci: sic pugnavi, sic omni ratione contendi, sic ad omnia confugi, quantum ego assequi potui, remedia ac perfugia caussarum, ut hoc, quod timidè dicam, consecutus sim, ne quis illi caussa patronum defuisse arbitraretur. * sed ut quidquid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat è manibus. si quasieram, an inimicitia Scamandro cum Habito: fatebatur nullas fuisse, sed Oppianicum, cuius ille minister fuisset, huic inimicissimum fuisse, atque esse dicebat, sin autem illud egeram, nullum ad Scamandri morte Habiti venturum emolumentum fuisse: concedebat,

PRO

debet, sed ad vxo
 burmanū exerc
 esse dicitur.
 in libertinorum
 mata est, Scama
 batur, sed quare
 nu. * cum eg
 essem, Scama
 capitulumque
 camentum non
 cuius vsu veni
 cum tam ab dō
 cunia venisset
 firmis homin
 suo consilio
 Scamandrum
 benjam esse dicit
 ma religione, &
 fidijs, quaterre
 nu receitire se
 cebat. * atque
 nos defendere
 re quidem vera
 pianum: neq;
 mulare vilo mo
 cabat, omni sta
 quod maximo n
 quasi reus ipse e
 com nob in Sc
 videntur: tim

PRO A. CLVENTIO.

debat, sed ad vxorem Oppianici, hominis in vxori-
 bus necandis exercitati, omnia bona Habiti ventura
 esse dicebat. cum illa defensione vsus essem, qua
 in libertinorum causis honestissima semper existi-
 mata est, Scamandrum patrono esse probatum: fate-
 batur. sed querebat, cui probatus esset ipse patro-
 nus. * cum ego pluribus verbis in eo commoratus 53
 essem, Scamandro factas insidias esse per Diogenem,
 constitutumque inter eos de alia re fuisse, vt medi-
 camentum non venenum, Diogenes afferret, hoc
 cuius vsu venire posse: querebat, cur in eiusmodi lo-
 cum tam abdum, cur solus, cur cum ob signata pec-
 unia venisset? denique hoc loco causa testibus hone-
 stissimis hominibus premebatur. M. Bebrius de
 suo consilio Diogenem emptum, se presente
 Scamandrum cum veneno, pecuniaque depre-
 hensum esse dicebat. P. Quinctius Varus, homo sum-
 ma religione, & summa auctoritate praeclitus, de in-
 sidys, quae fierent Habito, & de sollicitationi Dioge-
 nis recentire secum Cleophantum locum esse di-
 cebat. * atque in illo iudicio, cum Scamandrum 54
 nos defendere videremur, verbo ille reus erat,
 re quidem vera & periculo, & tota accusatione Op-
 pianicus: neque id obscure ferebat, nec dissi-
 mulare villo modo poterat: aderat frequens, aduo-
 cabat, omni studio gratiaque pugnabat: postremo, id
 quod maximo malo illi causa fuit, hoc ipso loco
 quasi reus ipse esset, sedebat. oculi omnium iudi-
 cum non in Scamandrum, sed in Oppianicum con-
 uerſiebantur: timor eius, perturbatio, suspensas, in-
 cer-

ORATIO

cerusque vultus, crebra coloris mutatio, quæ erant
antea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant.
55 * cum in consilium iri oporteret, quasiuit à reo C.
Iunius. Quasiur ex lege illa Cornelia, quæ tum
erat, clam an palam de se sententiam ferri vellet?
de Oppianici sententia responsum est, quod is Habiti
familiarem Iunium esse dicebat, clam velle ferri
itum est in consilium, omnibus sententijs præter
vnam, quam suam Stalenus esse dicebat, Scam-
mander prima actione condemnatus est. quis tum
erat omnium, qui Scamandro condemnato non
iudicium de Oppianico factum esse arbitraretur?
quid est illa damnatione iudicatum, nisi venenum
id, quod Habito daretur, esse quesitum? quæ por-
ro tenuissima suspicio collata in Scamandrum est,
aut conferri potuit, ut is sua sponte necare vo-
56 luisset Habitem putaretur? * atque hoc tum iu-
dicio factò, & Oppianicore, & existimatione iam
lege, & pronuntiatione nondum condemnato, ta-
men Habitus Oppianicum reum statim non fecit:
voluit cognoscere, utrum iudices in eos solos essent
feneri, quos venenum habuisse ipsos comperissent,
an etiam consilia conscientiasque eiusmodi facino-
rum supplicio dignas iudicarent. itaque C. Fabri-
cium, quem propter familiaritatem Oppianici con-
scium illi facinori fuisse arbitrabatur, reum statim
fecit: utque ei locus primus constitueretur, propter
causæ coniunctionem impetrauit. hic tum Fabricius
non modò ad me meos vicinos, & amicos, Aletrina-
tes non adduxit, sed ipse usque defensoribus uti po-
stea,

PRO A. CLVENTIO.

*strea, neque laudatoribus potuit: * rem enim integram 57.*
hominis non alieni, quamuis suspiciosam, defendere,
humanitati esse putabamus, iudicatam labefactare
conari, impudentia. itaque tuum ille inopia & necessi-
tate coactus, in causa eiusmodi ad Cepasios fratres
confugit, homines industrios, atque eo animo, ut,
quaeunque ditendi potestas esset data in honore, at-
que in beneficio ponerent. iam hoc quoque propè in-
quisitissime comparatum est: quod in morbis corporis,
ut quisque est diffidillimus, ita medicus nobilissimus,
atque optimus queritur: in periculo capitis, ut qua-
que causa diffidillima est, ita deterrimus obscu-
rissimusque patronus adhibetur. nisi forte hac caus-
sa est, quod medici nihil praeter artificium, oratores
*etiam auctoritatem praestare debent. * citatur reus: 58*
agitur causa: paucis verbis accusat, ut dere iudi-
cata, Caxinius. incipit longo, & aliè petito pro-
centio respondere maior Cepasius. primò attentè au-
ditur eius oratio: erigebat animum iam demissum,
& oppressam Oppianicus: gaudebat ipse Fabricius:
non intelligebat annos iudicum, non illius eloquen-
tia, sed defensionis impudentia commoueri, postea-
quam dere cepit dicere, ad ea, quae erant in causa,
addebat etiam ipse noua quadam vulnera. hoc quan-
quam sedulò faciebat, tamen interdum non defen-
dere, sed prauaricari accusationi videbatur. ita-
que cum calidissimè se dicere putaret, & cum illa
verba grauisima ex intimo artificio deprompsisset:
Respicite, iudices, hominum fortunas, respicite du-
bios variosq; casus, respicite C. Fabricij senectutem:
cùm

ORATIO

59 cum hoc respicite, ornanda orationis causa sapè dixisset, respexit ipse. ac C. Fabricius a subsellis demisso capite discesserat. * hic iudices ridere, stomachari, atque a terribi ferre: patronus causam sibi eripi & se cetera de illo loco, Respicite iudices, non posse dicere: nec quicquam proprius est factum, quam ut illum persequeretur, & collo obruto ad subsellia reduceret, ut reliqua posset perorare iam tum Fabricius primum suo iudicio, quod est grauissimum, deinde legis vi, & sententijs iudicium est condemnatus. quid est, quod iam de Oppianici causa plura dicamus? apud eosdem iudices reus est factus, cum is duobus prauidicijs iam damnatus esset, ab iisdem autem iudicibus, qui Fabriciorum damnatione de Oppianico iudicant, locus ei primus est constitutus: accusatus est criminibus grauissimis, ijs, quae de me breuiter dicta sunt, & praeterea multis, quae ego omnia nunc emitto: accusatus est apud eos, qui & Scamandrum ministrum Oppianici, & Fabricium conscium maleficijs condemnarant. * virum per deos immortales, magis est mirandum, quid is condemnatus est, an quod omnino respondere ausus est? quid enim illi iudices facere potuerunt? qui si innocentes Fabricios condemnassent, tamen in Oppianico sibi constare, & superioribus consentire iudicijs debuerunt. an vero illi sua per se iudicia residerent, cum ceteri soleant in iudicando, ne ab aliorum iudicijs discrepent, prouidere? & illi qui Fabricij libertum, quia minister in maleficio fuerat. patronum, quia conscius, condemnassent: ipsum principem

pen

PRO A. CLVENTIO.

pem atque architectum sceleris absoluerent? & quibus
 ceteros, nullo prauidicio facto, tamen ex ipsa caussa
 condemnassent: hunc, quem his condemnatum iam
 acceperant, liberarent? tum verd illa iudicia se-
 natoria non falsa invidia, sed vera atque insigni
 turpitudine notata, atque operta dedecore, & insa-
 nia, defensionem locum nullum reliquissent. quid e-
 nim tandem illi iudices responderent, si quis ab his
 quareret? condemnastis Scamandrum, quo crimi-
 mine? nempe quod Habitum per seruum medici ve-
 meno necare voluisset. quid Habiti morte Scaman-
 der consequeretur? nihil: sed admixtister erat Op-
 pianici. condemnastis C. Fabricium: quid ita?
 quia, cum ipse familiarissimè Oppianico usus, li-
 bertus autem eius in maleficio deprehensus esset, il-
 lum expertem eius consilij fuisse non probabatur. si
 igitur ipsum Oppianicum bis suis iudicijs condem-
 natum absolussent, quis tantam turpitudinem iudiciorum,
 quis tantam inconstantiam rerum iudica-
 tarum, quis tantam libidinem iudicum ferre potuis-
 set? quod si hoc videtis, quod iam omni oratione
 patrefactum est, illo iudicio reum condemnari, praefertim
 ab iisdem iudicibus, qui duo prauidicia fecissent,
 necesse fuisse: simul illud videatis necesse est, nul-
 lam a cusatori caussam esse potuisse, cur iudicium
 veller corrumpere. quero enim abs te, T. Aeti, reli-
 ctis iam ceteris argumentis omnibus, num Fabricios
 quoque innocentes condemnatos existimes? num et-
 iam illa iudicia pecunia corrupta esse dicas, quibus
 iudicijs alter a Staleno solo absolutus est, alter etiam
 ipse

ORATIO

ipse se condemnauit? age si nocentes, cuius malefici-
 nunquid prater venenum quassitum, quo Habitus ne-
 caretur, obiectum est? nunquid aliud in illis iudicijs
 versatum est, prater hasce insidias Habito ab Oppia-
 nico per Fabricios factas? nihil, nihil inquam aliud,
 iudices reperietis. extat memoria: sunt tabula publi-
 ca: red argue me, si mentior: testium dicta recita: do-
 ce in illorum iudicijs quid prater hoc venenum Oppi-
 anici non modò in criminis, sed in maledicti loco sit
 63 obiectum.* multa dici possunt, quare ita necesse fu-
 erit iudicari: sed ego occurram expectationi vestra,
 iudices, nam etsi à vobis sic audior, vt nunquam bo-
 nignius, neque attentius quenuquam auditum pu-
 tem: tamen vocat me aliud iam dudum tacita vestra
 expectatio, qua mihi obloqui viderur. Quid ergo? ne-
 gas ne illud iudicium esse corruptum? non nego: sed
 ab hoc corruptum non esse, confirmo. à quo igitur est
 corruptum? opinor. primum si incertum fuisset,
 quisnam exitus illius iudicij futurus esset, verissi-
 milius tamen esset, eum potius corruptisse, qui
 metuisset, ne ipse condemnaretur, quam il-
 lum, qui veritus esset, ne alter absolueretur: deinde,
 cum esset nemini dubium quid iudicari necesse esset,
 cum certè potius, qui sibi aliqua ratione diffideret,
 quam eum, qui omni ratione consideret: postremò
 certè potius illum, qui bis apud eosdem iudices offen-
 disse, quam illum, qui bis causam ipsius probauisset.
 64 *vnum quidem certè, nemo erit tam iniquus Clu-
 entio, qui mihi non concedat, si constet corruptum il-
 lud esse iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico
 esse

PRO A. CLVENTIO.

esse corruptum. si doceo, non ab Habito, vinco ab Oppianico: si ostendo, ab Oppianico, purgo Habitum. Quare et si satis docui, rationem nullam huic corruppendi fuisse, ex quo intelligitur ab Oppianico esse corruptum: tamen de illo ipso separatim cognoscite. Atque ego illa non argumentabor, qua sunt gratia vehementer: eum corrupisse. qui in periculo fuerit: eum qui metuerit: eum, qui spem salutis in alia ratione non habuerit: eum, qui semper singulari fuerit audacia. multa sunt eiusmodi: verum cum habeam rem non dubiam, sed apertam atque manifestam, enumeratio singulorum argumentorum non est necessaria. * Dico C. Aelio Staleno iudici pecuniam grandem Statium Albium ad corrupendum iudicium dedisse. nunquis negat? te appello Oppianice, te T. Acti: quorum alter eloquentia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam: negate, negate, inquam, in eo loco, quid reticetis? ac negare non potestis, quod repetistis, quod confessi estis, quod abstulistis, quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis, cum ab ista parte iudici pecuniam ante iudicium datam, post iudicium ereptam esse fateamini? * quoniam igitur hoc modo gesta sunt? repetam paulo alius iudices: & omnia, qua in diuturna obscuritate latuerunt sic aperiam, ut ea cernere oculis videamini. vos quaeso, ut adhuc me attendere audistis, ut, qua reliqua sunt audiatu: profecto nihil a me dicetur, quod non dignum hoc conventu & silentio, dignum vestri studijs, atque auribus esse videatur. N. in vr

E

pri-

65

66

ORATIO

Primum Oppianicus ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid sibi impenderet, cepit suspicari: statim se ad hominis egentis, audacis, in iudicijs corruptum, et exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaritatem applicauit. ac primum Scamandro reo, tantum donis datus, muneribusque profecerat, ut eo auctore videretur cupidior, quam fides iudicis postulabat. * post autem cum esset Scamander vniuersi Staleni sententia absolutus, patronus autem Scamandri, ne sua quidem sententia liberatus, acrioribus saluti suae remedijs subueniendum putauit. tum à Staleno, si ut ab homine ad excogitandum acutissimo, ad audiendum impudentissimo, ad efficiendum acerrimo, (hac enim ille & aliqua ex parte habebat, & maiore ex parte se habere simulabat) auxilium capiti & fortunis suis petere cepit. iam hoc non ignoratis, iudices, ut etiam bestia fame dominante plerunquo ad eum locum, vbi pasta aliquando sint, reuertantur. * Stalenus ille biennio ante, cum causam bonorum Sasinj Atella recepisset, sexcentis millibus numinum se iudicium corrupturum esse dixerat. qua cum accepisset à pupillo, suppressit, iudicioque facto nec Sasinio, nec bonorum emptoribus reddidit, quam cum pecuniam profudisset, & sibi nihil non modo ad cupiditates suas, sed ne ad necessitatem quidem reliquisset, statuit ad eandem sibi pradas ac suppressiones iudiciales reuerendum. itaque cum Oppianicum iam perditum, & duobus iugulatum prauidicij videret, promissis eum suis excitauit abiectum, & simul saluti

PRO A
 lani libere reu
 cor, ut sibi
 pui. illa aut
 mo vixit est
 cibus vixit se
 graui cap,
 monit. nihil
 nem tunc dicit
 peruenit pup
 sui puit, &
 defert ad se
 ad eum delat
 in eius iudic
 suis ratoribus
 uere dicit ad
 portendam, a
 petitarum e
 singularium, ac
 nois, facili
 iurando reu
 toleratis: non
 men ibi, ita
 exstimari pot
 dicit, callidus, p
 nes & man
 videret, ad
 natus scire, h
 dicitur quod
 quibus reu
 puerantur: n
 puerantur nece

PRO A. CLVENTIO.

luti desperare vetuit. Oppianicus orare hominem
 cepit, vt sibi rationem ostenderet iudicij corrup-
 pendi. * Ille autem (quemadmodum ex ipso Oppia- 69
 nico postea est auditum) negauit quenquam esse in
 ciuitate prater se, qui id efficere posset: sed primo
 grauari cepit, quod adilitatem se petere cum ho-
 minibus nobilissimis, & inuidiam atque offensio-
 nem timere dicebat: post exoratus, initio permagna
 pecuniam poposcit, deinde ad id peruenit, quod con-
 fici potuit, & H. S. sexcenta quadraginta millia
 defferri ad se domum iussit. qua pecunia simul atque
 ad eum delata est, homo impurissimus statim cepit
 in eiusmodi mente & cogitatione versari: nihil esse
 suis rationibus vtilius, quam Oppianicum condem-
 nare: illo absoluto, pecuniam illam aut iudicibus dis-
 pertiendam, aut ipse esse reddendam: damnato re-
 petiturum esse neminem. * itaque rem excogitat 70
 singularem, atque hoc iudices, qua vere dicuntur à
 nobis, facilius crederis, si cum animis vestris longo
 interuallo recordari C. Staleni vitam & naturam
 volueritis: nam perinde vt opinio est, de cuiusque
 moribus, ita, quid ab eo factum & non factum sit,
 existimari potest. cum esset egens, sumptuosus, au-
 dax, callidus, perfidiosus, & cum domi sue, miserri-
 mus & inanissimus: tantum nummorum postum
 videret, ad omnem malitiam, & fraudem versare
 mentem suam, hac secum cogitans, cepit: Domine iu-
 dicibus? mihi igitur ipsi. prater periculū & infamiam,
 quid quaeretur? nihil excogitem quamobrem Oppia-
 nico damnari necesse sit: quid tandem, (nihil enim est,

ORATIO

quod fieri non possit) si quis eum forte casus ex periculo eriperit, nonne reddendum est? precipit autem igitur impellans, inquit, & perditum prostramus. 71 * capit hoc consilium, ut pecuniam quibusdam indicibus leuissimis polliceatur, deinde eam postea supprimat: ut quoniam graues homines, sua sponte seuerere indicaturos putabat, hos, qui leuiiores erant, destitutione iratos Oppianico redderet. itaque, ut erat semper praeposterus, atque peruersus, initium facit à Bulbo, & cum quoddam iam diu nihil quasset, tristem atque oscit autem leuiter impellit, quid tu, inquit? ecquid me adiuuas Bulbe, ne gratia reipub. seruiamus? ille vero, simul atque hoc audiuit, ne gratia, quod uoles, inquit, sequar, sed quid affers? tum ei quadraginta millia, si esset absolutus Oppianicus, pollicetur. & eum, ut ceteros appellet, quibuscum loqui consueffet, rogat: atque etiam ipse conditor totius negotij Guitam aspergit huic Bulbo. 72 * itaque minime amarus is visus est, qui aliquid ex eius sermone specula degustarat. vnus & alter dies intercesserat, cum res parum certa videbatur, sequester & confirmator pecuniae desiderabatur. tum appellat hilari vultu hominem Bulbus, ut blandissimè potest. quid tu, inquit, Pacete? (hoc enim sibi Stalenus cognomen, ex imaginibus Aeliorum delegerat, ne, si se Ligurem fecisset, nationis magis sua, quam generis vtri cognomine videretur) qua de re mecum locutus es, quarunt à me ubi sit pecunia, hic ipse planus improbissimus, quaestu iudiciario pastus, qui illi pecunia, quam condiderat, spe iam atque animo incumbaret, contrahis
fron-

PRO A. CLVENTIO.

frontem (recordamini faciem, atque illos eius fictos
 simulatosque vultus) queritur se ab Oppianico de-
 stitutum: & qui esset totus ex fraude & mendacio
 factus, quique ea vitia, quæ à natura habebat, etiam
 studio atque artificio quodam malitia condidisset,
 pulchrè asseuerat, se ab Oppianico destitutum: at-
 que hoc addit testimoniū, sua illum sententia, quam
 palam omnes laturi essent, condemnatum iri. ^{ma- 73}
 narat sermo in consilio, pecunie quandam mentio-
 nem inter iudices esse versatam: res neque tam fue-
 rat occulta, quàm erant occulta: neque tam erat
 aperta, quàm rei publicæ causa aperienda: in ea ob-
 scuritate, ac dubitatione omnium, Canutio perito
 homini, qui quodam odore suspicionis Stalenum cor-
 ruptum esse sensisset, neque dum rem perfectam
 arbitraretur, placuit repenti iudices pronun-
 ciare, iudices, se id velle dixerunt. hic tum Oppia-
 nicus non magnopere pertimuit: rem à Staleno per-
 fectam esse arbitrabatur. ^{* in consilium eram uturi 74}
 iudices triginta & duo: sententijs decem & sex abso-
 lutio confici poteram: H. S. quadraginta millia num-
 mum in singulos iudices distributa, eum numerum
 sententiarum conficere debebant, vt ad cumulum
 spe maiorum præniorum ipsius Staleni sententia se-
 ptima decima accederet. atque etiam casu iū, quod
 illud repenti erat factū, Stalenus ipse non aderat, cau-
 sam nescio quam apud iudicem defendebat, facile
 hoc Habitus patiebatur. facile Canutius: at non Op-
 pianicus, neque patronus eius L. Quinctius: qui cum es-
 set eo tempore tribunus pl. conuicium C. Iunio iudici

ORATIO

questionis maximum fecit, vt ne sine Staleno in
 consilium iretur: cumq; id ei per viatores consulto
 negligentius agi videretur, ipse à publico iudicio
 ad priuatum Staleni iudicium profectus est, &
 illud pro potestate dimitti iussit: Stalenum ipse ad
 75 subsellia adduxit. * consurgitur in consilium, cum
 sententias Oppianicus, qua tum erat potestas,
 palam ferri velle dixisset, vt Stalenus scire posset,
 quid cuique deberetur: varia iudicum genera:
 nummarij pauci, sed omnes irati. vt enim qui ac-
 cipere in campo consueuerat ijs candidatis, quo-
 rum nunimos suppressos esse putant, inimicissimi
 solent esse: sic eiusmodi iudices infesti tum reo ve-
 nerant: ceteri nocentissimum esse arbitraban-
 tur: sed spectabant sententias eorum, quos corruptos
 putabant. vt ex ijs constituerent, à quo iudici-
 um corruptum videretur. ecce tibi eiusmodi sor-
 titio, vt in primis Bulbo, & Staleno, & Gutta es-
 set iudicandum, summa omnium expectatio, quid-
 nam sententia ferrent leues, ac nummarij iudices,
 76 atq; illi omnes sine vlla dubitatione condemnant.*
 hunc iniectus est hominib; scrupulus, & quadam
 dubitatio, quidnam esset actum. deinde homines sa-
 pientes ex vetere illa disciplina iudiciorum, qui neque
 absolueret hominem nocentissimum possent, neq; eum,
 de quo esset orta suspicio, pecunia oppugnatum, re
 illa incognita primò condemnare vellent, non li-
 quere, dixerunt. nonnulli autem, seueri homines,
 hoc statuerunt, quo quisq; animo quid faceret, spe-
 ctari oportere: & si alij pecunia accepta verum iudica-
 bant,

PRO A. CLVENTIO.

bant, tamen nihilominus se superioribus suis iudicijs
 constare putabant oportere: itaq; damnarunt. quin-
 que omnino fuerunt, qui illum vestrum innocentem
 Oppianicum siue imprudentia, siue misericordia,
 siue aliqua suspitione, siue ambitione adducti, ab-
 soluerent. * condemnato Oppianico statim L. Quin- 77
 ctius, homo maximè popularis, qui omnes rumo-
 rum & concionum ventos colligere consueffet, ob-
 latam sibi facultatem putauit, vt ex inuidia senato-
 ria posset crescere, quòd eius ordinis iudicia minus
 iam probari populo arbitrabatur. habetur vna atque
 altera concio vehemens & grauis: accepisse pecuni-
 am iudices, vt innocentem reum condemnarent,
 tribunus plebis clamitabat: agi fortunas omnium
 dicebat, nulla esse iudicia: qui pecuniosum inimi-
 cum haberet, incolumem esse neminem posse. ho-
 mines totius ignari negotij, qui Oppianicum nun-
 quam vidissent, virum optimum, & hominem
 prudentissimum, pecunia oppressum arbitrarentur,
 incersi suspitione rem in medium vocare ceperunt,
 & causam illam totam deposcere. * atque illo 78
 ipso tempore in ades T. Annij hominis honestissi-
 mi, necessarij, & amici mei, noctu Stalenus ac-
 cersitus ab Oppianico venit, iam cetera nota sunt
 omnibus: vt cum illo Oppianicus egerit de pecunia:
 vt ille se redditurum esse dixerit: vt eorum sermo-
 nem omnem audierint viri boni, qui tum consulto
 propè in oculio steterissent: vt res patefacta, atq; in fo-
 rum prolata, & pecunia omnis à Staleno extorta,
 atq; erepta sit. huius Staleni persona populo iam nota

ORATIO

atque perspecta, à nulla turpi suspicione abhorrebat: suppressam esse ab eo pecuniam, quam pro reo pronuntiasset, qui erant in concione non intelligebant: neque enim docebantur: versatam esse in iudicio mentionem pecunia sentiebant: innocentem reum condemnatum esse audiebant: Staleni sententia condemnatum videbant: non gratis id ab eo factum esse, quoddam hominem norant, iudicabant: similis in Bulbo, 97 in Gutta, in alijs nonnullis suspicio consistebat.* itaque confiteor, (licet enim iam impunè hac præsertim in loco confiteri) quoddam Oppianici non modò vita, sed etiam nomen ante illud tempus populo ignotum fuisset: indignissimum porro videretur, circumuentum esse innocentem pecunia: hanc deinde suspicionem auget Staleni improbitas, & nonnullorum eius similitum iudicum turpitudine: causam autem ageret L. Quinctius, homo cum summa potestate præditus, tum ad inflammandos animos multitudinis accommodatus, summam illi iudicio inuidiam infamiamque esse constatam, atque in hanc flammam recentem, cum C. Iunium qui illi questionem præfuerat, iniectum esse memini, & illum, hominem adilitium, iam prætorem opinionibus hominum constitutum, non disceptati ne dicendi, sed clamore hominum de foro, atque ad eam civitatem esse sublatum.* 80 neque me pœnitet, hoc potius tempore quam illo, causam A. Cluentij defendere. causa enim manet eadem, qua mutari nullo modo potest. temporis iniquitas atque invidia recessit: ut quod in tempore mali fuit, nihil obsit: quod in causa boni fuit, proficit. itaque nunc

PRO A. CLVENTIO.

nunc quemadmodum audiar, sentio, non modò ab
 ijs quorum iudicium atque potestas est; sed etiam
 ab illis, quorum tantum est existimatio. at tum si
 dicerem, non aunderer, non quòd alia res esset, imò ea-
 dem, sed tempus aliud. id aded sic cognoscite. quis
 tum audiret dicere, nocentem condemnatum esse
 Oppianicum? quis nunc audet negare? quis tum pos-
 set arguere, ab Oppianico tentatum esse iudicium
 pecunia? quis in hoc tempore insiciari potest? cui
 tum liceret docere, Oppianicum reum factum
 esse, tum denique, cum duobus proximis praiu-
 dicij condempnatus esset? quis est, qui id hoc tem-
 pore infirmare conetur? * quare inuidia remota, 81
 quam dies mitigauit, oratio mea deprecata est, ve-
 stra fides, atque aqutras à veritatis disceptatione
 reiecit, quid est praterea, quod in caussa relinqua-
 tur? versatum esse in iudicio pecuniam constat:
 ea quaritur, vnde profecta sit, ab accusatore, an à
 reo, accusator dicit hæc: primum grauisimus cri-
 minibus accusabam, vt nihil opus esset pecunia:
 deinde, condemnatum adducebam, vt ne eripi
 quidem pecunia posset: postremò, etiamsi absolutus
 esset, mearum tamen omnium fortunarum status
 incolumis maneret. quid contrà reus? primum
 ipsam multitudinem & atrocitatem criminum
 pertimescebam: deinde Fabricij propter consci-
 entiam mei sceleris condempnatis, me esse condem-
 natum sentiebam: postremò in eum casum vene-
 ram, vt omnis mearum fortunarum status vnus iu-
 dicij periculo contineretur. * age, quoniã corrupedi 82
 E 5 iudi-

ORATIO

iudicij causas ille multas, & graves habuit, hic nul-
lam, profecto ipsius pecunia requiretur. Consecit ta-
bular diligentissime Cluentius. hac autem res habet
hoc certe, ut nihil possit neque additum, neque detra-
ctum de familiari latere. anni sunt octo, cum ista
caussa in ista meditatione versatur: cum omnia,
que nunc ad eam rem pertinent, & ex huius, & ex
aliorum tabulis agitata, tractata, inquiritis: cum
interea Cluentiano pecunia vestigium nullam in-
uenitis, quid? Albiana pecunia vestigijsne vobis odo-
randa est, an ad ipsum cubile vobis ducibus venire
possimus? tenentur vno in loco H. S. sexcenta qua-
draginta millia nummum: tenentur apud hominem
audacissimum: tenentur apud iudicem. quid vultis
83 amplius? * at enim Stalenus non fuit ab Oppianico,
sed à Cluentio ad iudicium corrupendum consti-
tutus. cur eum, cum in consilium ireretur, Cluentius
& Canutius abesse patiebantur? cur cum in consilium
mittebant, Stalenum iudicem, cui pecuniam dederant,
non requirebant? Oppianicus quarebat? Quin-
ctius flagitabat? sine Staleno ne in consilium ireretur,
tribunitia potestate perfectum est? at condemnauit.
hanc enim damnationem dederat obsidem Bulbo, &
ceteris, ut desitutus ab Oppianico videretur. Quare
si istinc caussa corrupendi iudicij, istinc pecunia,
istinc Stalenus, istinc denique omnis fraus & auda-
cia est: hinc pudor, honesta vita, & nulla suspicio pe-
cunia, nulla corrupendi iudicij caussa: patiamini,
veritate patefacta, atque omni errore subla-
to, eo transire illius turpitudinis infamiam, vbi

PRO A. CLVENTIO.

cetera maleficia consistant: ab eo inuidiam disce-
 dere aliquando, ad quem nunquam accessisse cul-
 pam videris.* at enim pecuniam Staleno dedit Op-
 pianicus, non ad corrumpendum iudicium, sed ad
 conciliationem gratia. tene hoc, Acti, dicere, tui
 prudentia, etiam usu atque exercitatione tradi-
 tum? sapientissimum esse dicunt, eum, cui quod o-
 pus sit, ipsi veniat in mentem: proximè accedere
 illum, qui alterius benè inuentis obtemperet. in stul-
 titia contrà est. minus enim stultus est is, cui nihil
 in mentem venit, quam ille, qui quod stulte al-
 teri venit in mentem, comprobat. istam concili-
 ationem gratia Stalenus tum recenti re, cum
 faucibus premeretur, excogitavit: siue, ut homi-
 nes tum loquebantur, à P. Cethego admonitus,
 istam dedit conciliationis & gratia fabulam.*
 nam fuisse hunc hominum sermonem recordari
 potestis. Cethegum, quòd hominem odisset, &
 quòd eius improbitatem versari in rep. nollet, &
 quòd videret eum, qui se à reo pecuniam, cum
 iudex esset, clam atque extra ordinem accepisse
 confessus esset, saluum esse non posse, minus ei fide-
 le consilium dedisse. in hoc si improbus Cethegus fuit,
 videtur mihi aduersarium remouere voluisse. sine-
 rat eiusmodi causa, ut Stalenus, nūmos se accepisse,
 negare non posset, nihil autem erat periculosus, nec
 turpius, quam, ad quam rem accepisset, confiteri. non
 est consilium Cethegi reprehendendum.* verum alia
 causa tum Staleni fuit, alia nunc, Acti, tua est, illè,
 cum re premeretur, quòdcunque diceret, honestius
 dice-

84

85

86

ORATIO

diceret, quam si quod erat factum, fateretur, te verò illud idem, quod tum explosum & eiectum est, nunc retulisse demiror. qui enim poterat tum in gratiam redire cum Oppianico Cluentius? qui cum matre habebat simultates: habebat in tabulis publicis reus, & accusator: condemnati erant Fabricij: nec elabi alio accusatore poterat Albius, nec sine ignominia calumnia relinquere accusationem Cluentius. an, ut prænariicaretur? iam id quoque ad corrupendum iudicium pertinet. sed quid opus erat ad eam rem iudice sequestre? & omnino, quamobrem tota ista res per Stalenum potius, hominem ab utroque alienissimum, sordidissimum, turpissimum, quam per bonum aliquem virum ageretur, & amicum necessariumque, communem? * Sed quid ego hac pluribus, quasi de re obscura, disputo? cum ipsa pecunia, qua Staleno data est, numero ac summa sua, non modo quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostendat? sexdecim dico iudices, ut Oppianicus absolueretur, corrupendos fuisse: ad Stalenum sexcenta & quadraginta millia nummum esse delata: si, ut tu dicis, gratia concilianda causa quadraginta istorum accessio millium quid valet? sin ut nos dicimus, ut DCXL. millia nummum sexdecim iudicibus darentur: non Archimedes melius potuit describere. * At enim iudicia facta permulta sunt à Cluentio iudicium esse corruptum. imò verò ante hoc tempus omnino ista ipsa res suo nomine in iudicium nunquam est vocata: ita multum agitata, ita diu iactata ista res, ut hodierno die primum causa illa

PRO A. CLVENTIO.

illa defensa sit, hodierno die primū veritas vocem
 contra inuidiam his iudicibus freta miserit. verunt a-
 men multa ista iudicia qua sunt? ego enim me ad
 omnia confirmavi, & sic paravi, vt docerem, qua
 facta postea iudicia de illo iudicio dicerentur, partim
 ruina similia, aut tempestati, quam iudicio, &
 disceptationi fuisse: partim nihil contra Habitum
 valere: partim etiam pro hoc esse: partim esse eius-
 modi, vt neque appellata vnquam iudicia sint, neque
 existimata. * hic ego, magis vt consuetudinem ser- 89
 uem, quam quod vos non vestra hoc sponte faciatis,
 petam à vobis, vt me dum de his singulis discepto iu-
 dicij, attentè audiatis. Condemnatus est C. Iunius,
 qui ei quaestioni presuerat, adde etiam illud, si pla-
 cet: tum est condemnatus, cum esset iudex quaestio-
 nis. non modò causse, sed ne legi quidem quicquam
 per tribunum pleb. laxamenti datum est. quo tempo-
 re illum à quaestione ad nullum aliud reipubl. munus
 abduci licebat, eo tempore ad quaestionem ipse abrept-
 us est. at quam quaestionem? vultus enim vestri, iudi-
 ces, me inuitant, vt quaerenda putaram, libeat
 iam liberè dicere. * quid? illa tandem quaestio, aut 90
 disceptatio, aut iudicium fuit? putabo fuisse, dicat,
 hui vult, hodie de illo populo concitato, cui tum mos
 gestus est, qua de re Iunius causam dixerit. quem-
 cunque rogaris, hoc respondebit, quod pecuniam ac-
 ceperit, quod innocentem circumuenerit. est hac o-
 pinio. at si ita esset, hac lege accusatum esse oport-
 uit, qua accusatur Habitus: at ipse ea lege qua-
 rebat. paucos dies expectasset Quindius, at neque
 priua-

ORATIO

privatus accusare, nec sedata iam invidia vo-
 luit. videtur igitur, non in causa, sed in tem-
 pore, ac potestate spem omnem accusatoris fuisse. *
 91 multam petiunt: qua lege? quod in legem non iu-
 rasset, que res nemini unquam fraudi fuit: &
 quiddam Verres prator urbanus, homo sanctus, &
 diligens, subfortitionem eius in eo codice non habe-
 ret, qui tum interlitus proferebatur. his de causis C.
 Iunius condemnatus est, iudices, leuissimus, & infir-
 missimis, quas omnino in iudicium afferri non o-
 portuit: itaque oppressus est non causa, sed tempore. *
 92 hoc vos Cluentio iudicium putatis obesse oportere?
 quam ob causam? si ex lege subfortitus non erat Iu-
 nius, aut si in legem aliquando non iurauerat, iccir-
 co illius damnatione aliquid de Cluentio iudicaba-
 tur? non inquit: sed ille iccirco his legibus condemna-
 tus est, quod contra aliam legem commiserat. qui hoc
 confitentur, possunt, illud idem iudicium non fuisse,
 defendere. ergo iccirco, inquit, infestus tum prator
 Iunio fuit, quiddam illud iudicium corruptum per eum
 putabatur. num igitur hoc tempore causa mutata
 est? num alia res, alia ratio illius iudicij, alia natu-
 ra totius negotij nunc est, ac tum fuit? non opinor ex
 his rebus, que gesta sunt, rem ullam potuisse mutari.
 93 * quid ergo est causa, quod nunc nostra defensio au-
 diatur tanto silentio, tunc Iunio defendendi sui po-
 restas crepta sit? quia tum in causa nihil erat preter
 invidiam, errorem, suspitionem, conciones quoridia-
 nas, seditiose ac populariter concitatas, accusabat
 tribunus pl. idem in concionibus, idem ad subsellia:
 ad iu-

PRO A. CLVENTIO.

ad iudicium non modò de concione, sed etiam cum ipsa concione veniebat. gradus illi Aurelij tum no-
 ui, quasi pro theatro illi iudicio adificati videban-
 tur. quos vbi accusator concitatis hominibus com-
 plerat, non modò dicendi à reo, sed ne surgendi qui-
 dem potestas erat. * nuper apud C. Orchinium, 94
 collegam meum, locus à iudicibus Fausto Sylla de
 pecunijs residuis non est constitutus: non quò illi aut
 exlegem esse Syllam, aut causam pecunijs publica
 contemptam atque abiectam putarent: sed quod
 accusante tribuno pleb. conditione aqua disceptari
 posse non putauerant. quid? conferam Syllamne
 cum Iunio, an hunc tribunum pleb. cum Quinctio,
 an vero tempus cum tempore? Sylla maximis opi-
 bus, cognatis, affimibus, necessarijs, clientibus pluri-
 mis: hac autem apud Iunium parua, & infirma, &
 ipsius labore quaesita, atque collecta. sic tribunus pl.
 modestus, pudens, non modò non seditiosus, sed et-
 iam seditiosis aduersarius: ille autem acerbus, crimi-
 nosus, popularis homo, ac turbulentus. tempus hoc
 tranquillum, ac pacatum: illud omnibus iniuria
 tempestatibus concitatum. qua cum ita essent, in
 Fausto tamen illi iudices statuerunt, iniqua condi-
 tione reum causam dicere, cum aduersario eius ad
 ius accusationis summa vis potestatis accederet.
 *quam quidem rationem vos, iudices, diligenter pro 95
 vstra sapientia, & humanitate cogitare, & peni-
 tus perspicere debetis. quid mali, quantum periculi v-
 ncuique nostrum inferre possit vis tribunicia, cõflata
 praesertim inuidia & concionib. seditiosè concitatis, op-
 timis

ORATIO

rimis herclè temporibus, tum cum homines se non
 iactatione populari, sed dignitate atque innocentia
 tuebantur, tamen nec C. Popilius, nec Q. Metellus,
 clarissimi viri, vim tribunitiam suslinere potuerunt,
 nedum his temporibus, his moribus, his magistratibus
 sine vestra sapientia ac iudiciorum remedijs salui
 96 esse possumus. * non fuit igitur illud iudicium, iu-
 dicy simile, iudices, non fuit: in quo non modus est
 adhibitus, non mos, consuetudoque seruata, non
 causa defensa. vis illa fuit, & vt sæpè iam dixi, ru-
 ina quadam atque tempestas, & quiduis potius,
 quam iudicium, aut disceptatio, aut questio, quod
 si quis est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, &
 qui his rebus iudicatis standum putet: is tamen
 hanc causam ab illa debet seiungere, ab illo enim,
 siue quod in legem non iurasset, siue quod ex lege sub-
 sortitus iudicem non esset, multa petita esse dicitur:
 Cluentij autem ratio cum illis legibus, quibus à
 Iunio multa petita est, nulla potest ex parte esse
 97 coniuncta. * At etiam Bulbus est condemnatus.
 adde, maiestatis: vt intelligas hoc iudicium cum il-
 lo non esse coniunctum. at est hoc illi crimen obie-
 ctum, fateor: sed etiam legionem esse ab eo sollicita-
 tam in Illyrico, C. Cosconij literis, & multorum tes-
 timonijs planum factum est: quod crimen erat pro-
 prium illius questionis, & qua res lege maiestatis
 tenebatur. atq; hoc obfuit ei maxime. iam ista di-
 uinatio est: qua si vti licet, vide ne mea coniectura
 multo sit verior: ego enim sic arbitror, Bulbum,
 quod homo nequam, turpis, improbus, multis con-
 tami-

PRO A. CLVENTIO.

7aminatus in iudicium sit adductus, iccirco facilius
 esse damnatum. tu mihi ex tota causa Bulbi, quod
 tibi commodum est, eligis, ut id esse secutos iudices
 dicas. * quapropter hoc Bulbi iudicium non plus ob 98
 esse huic causa debet, quam illa, qua commemorata
 sunt ab accusatore, duo iudicia, P. Popily & T. Gur-
 ta, qui cassam de ambitu dixerunt, qui accusati
 sunt ab ijs, qui erant ipsi ambitus condemnati: quos
 ego non iccirco esse arbitror in integrum restitutos,
 quod planum fecerint, illos ob rem iudicandam pecu-
 niam accepisse: sed quod iudicibus probarint, quod
 in eodem genere, in quo ipsi offendissent, alios repre-
 hendissent, se ad premia legi venire oportere,
 quapropter neminem dubitare existimo, quin il-
 la damnatio ambitus, nulla ex parte cum causa Clu-
 entij, vestroque iudicio coniuncta esse possit. * Quid, 99
 quod Stalenus est condemnatus? non dico hoc tem-
 pore iudices, id quod nescio an dici oporteat, illum
 maiestatis esse damnatum: non recito testimo-
 nia hominum honestissimorum, qua in Stalenum
 sunt dicta ab ijs, qui M. AEmilio, clarissimo viro,
 legati, & praefecti & tribuni militares fuerunt:
 quorum testimonijs planum factum est maximè
 eius opera, cum quaestor esset, in exercitu seditionem
 esse constatam. ne illa quidem testimonia recito,
 quae dicta sunt de H. S. C. D. millibus, quae ille cum
 accepisset nomine iudicij Saffiniani, sicut in Op-
 pianci iudicio postea, retinuit atque suppressit:
 * Omitto & haec, & alia permulta, quae illo iudicio in Stalenum dicta sunt, hoc eandem tum fu- 100
 isse

ORATIO

iste P. & L. Cominij, equitibus Rom. honestissimis ha-
 mibus, & discretis, controuersiam cum Staleno,
 quem accusabant. qua nunc mihi est cum Actio. Co-
 minij dicebant idem quod ego dico: Stalenum ab
 Oppiano pecuniam accepisse, ut iudicium corrup-
 peret. Stalenus conciliande gratia causa se accepisse
 dicebat. irridebatur hac illius reconciliatio, & per-
 sona viri boni suscepta, sicut in statu inauratis,
 quas posui ad Iuturna: quibus subscripsit, reges à
 se in gratiam esse reuinctos: exagitabantur omnes ei-
 us fraudes, atque fallacia: tota vita in eiusmodi ra-
 tione versata aperiebatur: egestas domestica, qua stus
 forensis in medium proferebatur, nummarius in-
 terpres pacis & concordia non probabatur. itaque
 Stalenus, cum idem defenderet quod Actius,
 101 condemnatus est. * Cominij, cum hoc agerent,
 quod nos in tota causa egimus, probauerunt. quam-
 obrem si Staleni damnatione, Oppianicum iudi-
 cium corrumpere voluisse, Oppianicum iudici ad e-
 mendas sententias dedisse pecuniam, iudicatum est,
 cum ita constitutum sit: ut in illa culpa aut Clu-
 entius sit, aut Oppianicus: Cluentij nummus nullus
 iudici datus vlllo vestigio reperitur: Oppianici pecu-
 nia post iudicium factum à iudice ablata est: potest
 esse dubium, quin illa damnatio Staleni non modò
 non sit contra Cluentium, sed maximè nostram
 102 causam defensionemque confirmet? * ergo adhuc
 Iunij iudicium video esse eiusmodi, ut incurfionem
 potius seditionis, vim multitudinis, impetum tribu-
 nitium, quam iudicium appellandum putem. quòd
 si quòd

PRO A. CLVENTIO.

si quis illud iudicium appellet, tamen hoc confiteatur
 esse necesse est, nullo modo illam multam, qua à Lu-
 nio petita sit, cum Cluentij causa posse coniungi:
 illud igitur iunianum per vim factum est: Bulbi, &
 Popilij, & Gurtæ contra Cluentium non est: Staleni,
 etiam pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud iudi-
 cium, quod pro Cluentio sit, proferre possimus.* Di- 103
 xitne tandem cassian C. Fidiculanus Falcula? qui
 Oppianicum condemnarat. cum præsertim, id quod
 fuit in illo iudicio inuidiosissimum, post paucos dies
 ex subsortitione sedisset? dixit, & bis quidem dixit: in
 summam enim L. Quinctius inuidiam concionibus
 eum quotidianis, seditiosis, & turbulentis adduxe-
 rat. vno iudicio multa est ab eo petita, sicut à Lu-
 nio, quod non sua decuria munere, neque ex lege se-
 disset paulo sedatiore tempore est accusatus, quam
 Iunius, sed eadem ferè lege & crimine, quia nulla
 in iudicio seditio, neque turba versata est, prima
 actione facillimè est absolutus. non numero hanc
 absolutionem: nihilo minus enim potest, vt illam
 multam non commiserit, accepisse tamen ob rem
 indicandam pecuniam, quam ceptam nusquam
 Stalenus eadem lege dixit. proprium crimen illud
 quaestionis eius non fuit, * Fidiculanus quid fecisse 104
 dicebatur? accepisse à Cluentio H S C C C C. Cu-
 ius erat ordinis senatorij quæ in lege in eo con-
 tinetur à senatore vario repeti solet, de pecunijs repetun-
 dilis, in ea lege accusatus, honestissimè est absolu-
 tus. acta est enim causa more maiorum, sine
 vi, sine metu, sine periculo: dicta, & exposita,

F 2

& demon-

ORATIO

& demonstrata sunt omnia: adducti iudices sunt,
 non modo potuisse honestè ab eo reum condemnari,
 qui non perpetuo sedisset, sed, si aliud is iudex nihil
 scisset, nisi qua præiudicia de eo facta esse constaret,
 105 audire præterea nihil debuisse. * tum etiam illi
 quinquè, qui imperitorum hominum rumusculos
 aucupati, tum illum absoluerunt, iam suam cle-
 mentiam laudari magnopere nolebant. à quibus si
 qui quæreret, sedissent ne iudices in C. Fabricium,
 sedisse se dicerent. si interrogarentur, num quo
 crimine is esset accusatus, præterquam veneni eius,
 quod quæsitum Habito diceretur: negarent. si deinde
 essent rogati, quid iudicassent: condemnasse se
 dicerent: nemo enim absoluit. eodem modo qua-
 situm si esset de Scamandro, certè idem respondis-
 sent: tametsi ille vna sententia est absolutus: sed
 106 illam vnã nemo rum istorum suam dici vellet. * v-
 ter igitur facilius sue sententiæ rationem redderet
 isne, qui se & sibi, & rei iudicata construisse dicit: an
 ille, qui se in principem malefici lenem, in adiuto-
 res eius, & conscios vehementissimum esse respon-
 dit? quorum ego de sententiâ non debeo disputare:
 neque enim dubito, quin h tales viri suspitione ali-
 qua percussi repentina, de statu suo declinarent. qua-
 re eorum, qui absoluerunt, misericordiam non re-
 prehendo: eorum, qui in iudicando superiora iu-
 dicia secuti sunt, sua sponte, non Staleni fraude,
 constantiam comprobo: eorum vero, qui sibi non
 liquere dixerunt, sapientiam laudo: qui absoluere
 eum, quem nocentissimum cognorant, & quem ipsi
 bis iam

PRO A. CLVENTIO.

hiam antea condemnarant, nullo modo poterant
 condemnare, cum tanta consilij infamia, & tam a-
 trocis rei suspicio esset iniecta, paulo posterus, pate-
 facta re, maluerunt. * ac ne ex facto solum sapientes ¹⁰⁷
 illos iudicetis, sed etiam ex nominibus ipsis, quod ij
 fecerim, rectissime, ac sapientissime factum pro-
 betis: quis P. Octavio Balbo ingenio prudentior, iu-
 re peritior, fide, religione, officio diligentior, aut
 sanctior commemorari potest? non absolvit,
 quis Q. Considio constantior? quis iudiciorum,
 atq; eius dignitatis, qua in iudicij publicis versari
 debet peritior? quis virtute, consilio, auctoritate
 praestantior? ne is quidem absolvit. longum est de
 singulorum virtute ita dicere, quae quia cognita sunt
 ab omnibus, verborum ornamenta non quarunt:
 qualis vir M. Iuencius Peto fuit ex veteri illa iu-
 dicum disciplina? qualis L. Caecilius Mergus? M.
 Bassus? C. Caudinus? qui omnes in iudicij publi-
 cis iam tum florente repub. floruerunt. ex eodem
 numero L. Cassius, Cn. Neuius, pari & integritate,
 & prudentia: quorum nullius sententia est Op-
 pianicus absolutus, atque ex his omnibus natu mini-
 mus, ingenio, & diligentia, & religione parus, quos
 antea commemoravi, P. Satrium in eadem sententia
 fuit. * innocentiam Oppianici singularem: quo in ¹⁰⁸
 reo, qui absolvit, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui
 condemnavit, constans existimatur. hoc tum, agi-
 tante Quintio, neque in concione, neque in iudicio
 demonstrata sunt: neque enim ipse dici patiebatur,
 nec per multitudinem concitatam consistere cuiquam

ORATIO

in dicendo licebat. itaque ipse postquam Iunium peruerit, causam totam reliquit: paucis enim diebus illis, & ipse priuatus est factus, & hominum studia deseruisse intellegebat. quod si, per quos dies Iunium accusauit, Fidiculanum accusare uoluisset: respondendi Fidiculanio potestas facta non esset. ac primo quidem omnibus illis iudicibus, qui Oppianicum condemnarant, minabatur. * iam insolentiam noratis hominis, noratis animos eius, ac spiritus tribunicios. quod erat odium, diu immortales? qua superbia, quanta ignorantio suis, quam grauis atque intollerabilis arrogantia? qui illud etiam ipsum acerbe tulerit, ex quo illa nata sunt omnia, non sibi ac defensionis suae condonatum esse Oppianicum: proinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus, tum fuisse desertum, qui se ad patronum illum contulisset: erat enim Roma summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum, atque amplissimorum: quorum certe aliquis defendisset equitem R. in municipio suo nobilem, si honestè putasset eiusmodi causam posse defendi. * nam Quinctius quidem quam causam vnquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus esset? quis eum vnquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco uiderat? qui, quod Rostra iam diu vacua, locumque illum post aduentum L. Syllae à tribunicia voce desertum oppresserat, multitudinemque iam desuetam à concionibus ad veteris consuetudinis similitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi paulisper iucundior fuit. atque idem quanto in odio pos-
stea

109

110

PRO A. CLVENTIO.

stea sui illis ipsis fuit, per quos in altiore locum
 ascenderat? neque iniuria: * facite enim, ut non so- 111
 lum mores eius, & arrogantiam, sed etiam vultum,
 atque amictum atque illam usque ad talos demis-
 sam purpuram recorderint. is, quasi non esset velle
 modo ferendum, se ex iudicio discesse victum, rem
 à subfellis in Rostra detulit. & iam querimur,
 sapere hominibus novis non sciri magnos in hac ci-
 vitate esse fructus? nego usquam fuisse maiores. v-
 bi, si quis, ignobili loco natus, ita vivat, ut nobilita-
 tis dignitatem virtute rueri posse videatur, usque eò
 pervenit, quoad eum industria cum innocencia pro-
 secuta est. * si quis autem hoc nititur, quòd 12
 sit ignobilis, procedit sapere longius, quam fidem ille
 esset cum hysdem suis viris nobilissimus. ut Quin-
 ctius (nihil enim dicam de ceteris) si fuisset homo
 nobilis, quis eum cum illa superbia, atque intole-
 rantia ferre potuisset? quòd eo loco fuit, ita tulerunt,
 ut, si quid haberet à natura boni, prodesset
 ei putarent oportere: superbiam autem atque ar-
 rogantiam eius deridendam magis arbitraren-
 tur propter humilitatem hominis, quam perti-
 mescendam. Sed, ut illuc revertar: quo tem-
 pore Fidiculanus est absolutus, tu, qui ea iudi-
 cia facta commemoras, quero quid tum esse
 existimas iudicatum? certe, gratis iudicasse. * 113
 at condemnerat: at causam totam non audie-
 rat: at in consionibus omnibus à L. Quinctio vehe-
 menter erat & saepe vexatus. illa igitur omnia
 Quinctiana iniqua, falsa, turbulenta, popularia, sedi-
 tiosa

ORATIO

tiosa iudicia fuerunt. esto, potuit esse innocens Falcula: iam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Iunius subfortitus est, qui pecunia accepta condemnarent: iam potuit aliquis ab initio non sedisse & tamen Oppianicum gratis condemnasse. verum si innocens Falcula, quae quis nocens? si hic gratis condemnauit, quis accepit? nego, rem esse vllam in quenquam illorum obiectam qua Fidicularij obiecta non sit: neque aliquid fuisse in Fidicularij causa, quod idem non esset in ceterorum.

114 * aut hoc iudicium reprehendas tu, cuius accusationibus iudicatis nisi videbatur, necesse est: aut si hoc verum esse concedis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. quanquam satis magno argumento esse debet, quod ex tam multis iudicijs, absoluto Falcula, nemo reus factus est. quid enim mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis testibus? cum primum illi ipsi debuerint potius accusari de pecunijs repetundis, quam ambitu. nam si in ambitus iudicijs hoc his obfuit, cum alia lege causam dicerent: certè, si propria lege huius peccati adducti essent, multo plus obfuisse.

115 * deinde, si tanta vis fuit istius criminis, vt qua quisque lege ex illis iudicijs reus factus esset, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accusatorum, tantis praemijs ceteri rei facti non sunt? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet: P. Septimio Scauole item eo nomine esse astimatam. cuius rei quae consuetudo sit, quoniam apud homines peritissimos

ORATIO

amicitia, cum altero verò (sicuti & plerique ve-
strum sciunt) magnus usus, & summa veriusque
118 officijs constituta necessitudo est. * quare quicquid
de subscriptionibus eorum mihi dicendum erit, co-
dicam animo, ut omnem orationem meam non de
illorum factis, sed de ratione censoria habitam ex-
istimari velim: à Ventulo autem familiari meo, qui
à me pro eximia sua virtute, summisque honoribus,
quos à populo R. adeptus est, honoris causa nomina-
tur, facile hoc iudices impetrabo, ut, quam ipse ad-
hibere consuevit in amicorum periculis fidem & di-
ligentiam, tum vim animi, libertatemque dicendi, in
hac mihi concedat, ut tantum mihi sumam, quan-
tum sine huius periculo praterire non possum, à me
tamen, ut equum est, omnia cautè, pedetentimque
dicentur. ut neque fides huius defensionis relicta,
neque cuiusquam aut dignitas laesa, aut amicitia
119 violata esse videatur. * Video igitur, iudices, ani-
maduerrisse censors in iudices quosdam illius consi-
lij Iuniani, cum istam ipsam causam subscriberent.
hic primum illud commune proponam, nunquam
animaduersionibus censorijs hanc civitatem ita con-
tentam, ut rebus iudicatis fuisse. neque in re nota
consumam tempus exempli: ponam illud vnum: C.
Getam, cum à L. Metello, & Cn. Domitio censori-
bus ex senatu eiektus esset, censorem ipsum postea
esse factum: & cuius mores à censoribus erant re-
prehensi, hunc postea & populi R. & eorum, qui in
ipsum animaduerrerant, moribus praeuisse. quod si
illud iudicium putaretur, ut ceteri turpi iudicio dam-

nat

PRO A. CLVENTIO.

nati in perpetuum omni honore ac dignitate pri-
 uantur, sic hominibus ignominia notari, neque
 ad honorem aditus, neque in curiam reditus esset. * 120
 nunc si quem Cn. Lentuli aut Gellij libertus fur-
 ti condemnarit, is omnibus ornamentis amissis,
 nunquam ullam honestatis sua partem recupera-
 bit. quos autem ipse L. Gellius, & Cn. Lentulus duo
 censores, clarissimi viri sapientissimique homi-
 nes, furti, & captarum pecuniarum nomine no-
 tauerunt, ij non modò in senatum redierunt, sed
 etiam illarum ipsarum rerum iudicijs absoluti
 sunt. neminem voluerunt maiores nostri non mo-
 dò de existimatione cuiusquam, sed ne pecuniaria
 quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter
 aduersarios conuenisset. quapropter in omnibus
 legibus, quibus exceptum est, de quibus causis aut
 magistratum capere non liceat, aut iudicem legi,
 aut alterum accusare, hac ignominia causa prater-
 missa est: timoris enim causam, non vita poenam in
 illa potestate esse voluerunt. itaq; non solum iudices, 121
 illud ostendam, quod iam videris, populi Rom. sus-
 fragijs sapenumero censorias subscriptiones esse de-
 letas, verum etiam iudicijs eorum, qui iurati statu-
 ere maiore cum religione & diligentia debuerunt.
 Primum, iudices, senatores, equitesque Roman. in
 compluribus iam reis, quos contra leges pecu-
 nias accepisse subscriptum est, sua potius religio-
 ni, quam censorum opinioni, paruerunt. deinde pra-
 tores urbani, qui iurati debent optimum quaque in
 selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem
 censo-

ORATIO

- 122 censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. * censores demique ipsi saepenumero superiorum censorum iudicijs (si ista iudicia appellare vultis) non steterunt. atque etiam ipsi inter se censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modo reprehendat, sed etiam rescindat: ut alter de senatu mouere velit, alter retineat, & ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in avarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter vetet. quare qui vobis in mentem venit, hoc appellare iudicia, qua à populo Romano rescindi, à iuratis iudicibus repudiari, à magistratibus negligi, ab ijs qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter collegas dis-
- 123 crepare videatis? * quo cum ita sint, videamus quid tandem censores de illo iudicio corrupto iudicasse dicantur. Ac primum illud statuamus: virum, quia censores subscripserint, ita sit: an, quia ita fuerit, illi subscripserint. si ideo, quia subscripserint: videre, quid agatur: ne in vnum quænam nostrum censoribus in posterum potestatem regiam permittatis: ne subscriptio censoria non minus calamitatis ciuibus, quam illa acerbissima proscripcio possit afferre: ne censorium stylum, cuius mucronem multis remedijs maiores nostri retulerunt, aequè posthac, atque illum dictatorum gladium, pertimescamus. * sin autem quoddam subscriptum est, quia verum est, idcirco graue debet esse: hoc quaeramus, verum sit, an falsum: remoueantur auctoritates censoria: tollatur id ex causa, quod in causa

non

PRO A. CLVENTIO.

non est, doce quam pecuniam Cluentius dederit,
 unde dederit, quemadmodum dederit: vnum deni-
 que aliquod à Cluentio profecta pecunia vestigi-
 um ostende. vince deinde virum bonum fuisse Op-
 pianicum, hominem integrum, nihil de illo vnquam
 secus esse existimatum, nihil demque prauidicatum.
 tum auctoritatem censorum amplexato, tum illo-
 rum iudicium cum re coniunctum esse defendito. *
 dum verò cum fuisse Oppianicum constabit, *
 125 tabulas publicas municipij sui corrupisse iudica-
 tus sit: qui testamentum interleuerit, qui supposita
 persona falsum testamentum obsequandum curarit:
 qui eum cuius nomine id obsequatum est, interfe-
 cerit: qui auunculum filij sui in seruitute, ac vincu-
 la necarit: qui municipes suos proscribendos, occi-
 dendosq; curarit: qui eius vxorem, quem occiderat,
 in matrimonium duxerit: qui pecuniam pro ab-
 ortione dederit. qui socrum, qui vxorem, qui vno
 tempore fratris vxorem, speratosque liberos, fra-
 tremq; ipsum, qui deusque suos liberos interfecerit:
 qui cum venenum prurigno suo quæreretur, manife-
 stò sit deprehensus, cuius ministris consciisque dam-
 natis, ipse adductus in iudicium pecuniam iudici
 dederit ad sententias iudicium corrupendas: dum
 hac inquam de Oppianico constabunt, nec vllò ar-
 gumento Cluentianae pecunia crimen tenebitur, quid
 est quòd te ista censoria, siue voluntas, siue opinio
 fuit, adiuuare, aut hunc innocentem opprimere posse
 videatur? * quid igitur censores secuti sunt? ne
 126 ipsi quidem, vt grauisimè dicam, quicquam aliud
 ds-

ORATIO

dicent, orater sermonem atque famam. nihil se testibus, nihil tabulis, nihil graui aliquo argumento comperisse, nihil deuique causa cognita statuisse dicent. quodd si ita fecissent, tamen id non ita fixum esse deberet, vt conuelli non liceret. non vtar exemplorum copia, qua summa est: non rem veterem, non hominem potentem aliquem, aut gratiosum proferam, nuper hominem tenuem scribam adilitium, D. Matrinium cum defendissem apud M. Iunium, Q. Publicum praetores, & M. Pletorium, C. Flamminum adiles curules: persuasi, vt Scribam iurati legerent eum, quem ydem isti censor es ararium reliquissent, cum enim in homine nulla culpa reperiretur, quid ille meruisset, non quid de eo statutum esset, querendum esse duxerunt. * nam hac quidem, qua de iudicio corrupto subscripserint, quis est, qui ab illis satis cognita & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquilium, & in T. Guitam video esse subscripsum: quid est hoc? duos esse corruptos solos pecunia. quid? ceteri videlicet gratis condemnarunt. non est igitur circumuentus, non est oppressus pecunia: non, vt illa Quinctiana conciones habebantur, omnes, qui Oppianicum condemnarunt, in culpa sunt, ac in suspitione ponendi. duos solos video auctoritate censorum affines ei turpitudini iudicari. nam, vt illud afferant, nihil est, quod de ijs duobus habuerint compertum, de ceteris comperisse. * nam illud quidem minime probandum est, ad notaciones auctoritatemq, censoriam exemplum illos a consue-

dine

127

128

PRO A. CLVENTIO.

sine militari transfuisse statuerunt enim ita ma-
 iores nostri, ut, si à multis esset flagitium rei milita-
 ris admissum, sortitione in quosdam animaduerte-
 retur: ut metus videlicet ad omnes, poena ad pau-
 cos perueniret. quod idem facere censores in delectu
 dignitatis, & in iudicio ciuium, & in animadu-
 sione vitiorum, quò conuenis? nam miles, qui locum
 non tenuit, qui hostium impetum, vique peri-
 mit, potest idem postea, & miles esse melior, &
 vir bonus, & ciuis utilis. quare ne in bello propter
 hostium metum delinqueret, amplior ei mortis
 & supplicij metus est à maioribus constitutus: ne
 autem nimium multi poenam capitis subirent, iccir-
 co illa sortitio comparata est. * hoc tu quidem faci- 129
 es censor in senatu legendo? si erunt plures, qui
 ob innocentem condemnandum pecuniam accepe-
 rint: ut non animaduertas in omnes, sed carpas ut
 velis, & paucos ex multis ad ignominiam sortiaris?
 habebit igitur te sciente & vidente curia sena-
 torem, populus Roman. iudicem, res publica ciuem
 sine ignominia quengquam, qui ad perniciem in-
 nocentis fidem suam & religionem pecunia com-
 mutarit? & qui pretio adductus eripuerit patri-
 am, fortunas, liberos cui innocenti, u censoria se-
 ueritatis nota non inuretur? tu es praefectus mori-
 bus? tu magister veteris disciplina & seueritatis, si
 aut retines quengquam sciens in senatu, scelere tan-
 to contaminatum, aut statuis, qui in eadem culpa
 sit, non eadem poena affici oportere? & quam con-
 ditionem supplicij maiores in bello timiditati
 mi-

ORATIO

militis propositam esse voluerunt, eandem tu in pace constitues improbitati senatoris? quod si hoc exemplum ex re militari ad animaduersionem censoriam transferendum fuit, sortitione id ipsum factum esse oportuit, sin autem sortiri ad penam, atque hominum delictum fortuna iudicio committere, minimè censorium est, certe in multorum peccato carpi, paucos ad ignominiam & turpitudinem non oportet. * verum omnes intelligimus, in istis subscriptionibus ventum quandam popularem esse quæsitum. iactata res erat in concione à tribuno sedizioso: incognita causa probatum illud erat: multitudini illicitum erat contradicere: nemo denique, vt defenderet contrariam partem, laborabat: in inuidiam porro magnam illa iudicia venerant: etenim paucis postea mensibus alia vehemens erat in iudicijs ex notatione tabularum inuidia versata. prætermitti à censoribus & negligi macula iudiciorum posse non videbatur. homines quos ceteris vitijs atque omni dedecore infames videbant, eos hac quoque subscriptione notare voluerunt: & eo magis quod illo ipso tempore, illis censoribus erant iudicia cum equestri ordine communicata: vt viderentur per hominum idoneorum ignominiam sua auctoritate illa iudicia cum equestri ordine reprehendisse. * quod si hanc apud eos ipsos censes mihi aut alij causam agere licuisset, hominibus tali prudentia certè probauissem (res enim indicat) nihil ipsos habuisse cogniti, nihil comperti, ex tota ipsa subscriptione rumorem

quan-

PRO A. CLVENTIO.

quendam & plausum popularem esse quaesitum. nam
 in L. Popillium, qui Oppianicum condemnarat,
 subscripsit L. Gellius, quod is pecuniam accepisset,
 quò innocentem condemnaret. iam id ipsum quan-
 ta diuinationis est, scire innocentem fuisse re-
 um, quem fortasse nunquam viderat? cum ho-
 mines sapientissimi iudices (vt nihil dicam de
 his, qui condemnarunt) causa cognita sibi dixe-
 rint, non liquere: * verum esto, condemnat Popilli-
 um Gellius, iudicat accepisse à Cluentio pecuniam:
 negat hoc Lentulus: nam Popillium, quòd erat li-
 bertini filius, in senatum non legit. locum quidem
 senatorium ludis & cetera ornamenta reliquit,
 & eum omni ignominia liberat. quod cum fa-
 cit, iudicat eius sententia gratis esse Oppianicum
 condemnatum, & eundem Popillium postea Len-
 tulus in ambitu iudicio pro testimonio diligentissi-
 mè laudat. quare si neque L. Gellij iudicio stetit Len-
 tulus, neque Lentuli existimatione contentus fuit Gel-
 lius: & si vterque censor censoris opinione stan-
 dum non putauit, quid est quamobrem quisquam
 nostrum censorias subscriptiones omnes fixas, & in
 perpetuum ratas putet esse oportere? * at in ipsum
 Habitum animaduertent, nullam quidem obtur-
 pitudinem, nullum ob totius vitæ non dicam vi-
 tium, sed erratum: (neque enim hoc homine san-
 ctior, neque probior, neque in omnibus officijs reti-
 nendi diligentior esse quisquam potest: neque illi
 aliter dicunt: sed eandem illam famam iudicij cor-
 rupti secuti sunt) neque ipsi secus existimant, quam
 nos

132

133

G

nos

ORATIO

nos existimari volumus, de huius pudore, integritate, virtute: sed putarunt pratermitti accusatores non potuisse, cum animaduersum esset in iudices. quia de re tota si vnum factum ex omni antiquitate protulerō, plura non dicam. * non enim mibi ¹³⁴ exemplum summi & clarissimi viri P. Africani praterendum viderur. qui cum esset censor, & inequm censu C. Licinius Sacerdos prodijisset, clara voce vt omnis concio audire posset, dixit se scire illum verbis conceptu peierasse: si quis contra dicere vellet, vsurum esse eum suo testimonio, deinde cum contra nemo diceret, iussit equum traducere: itaque is cuius arbitrio & populus R. & extera gentes contenta esse consueuerunt, ipse sua conscientia ad ignominiam alterius contentus non fuit. quod si hic Habito facere licuisset, facile illi ipsis iudicibus, & falsa suspicioni, & inuidia populariter excitata ¹³⁵ restitisset. * Vnum etiam est, quod me maxime conturbat, cui loco respondere posse vix videor, quod e-logium recitasti de testamento Cn. Egnatij patris, hominu honestissimi videlicet, & sapientissimi, iccirco se exheredasse filium, quod is ob Oppianici damnatione pecuniam accepisset. de cuius hominis leuitate & inconstantia plura non dicam. hoc testamentum ipsum, quod recitas, eiusmodi est, vt ille, cum eum filium exheredaret, quem oderat, ei filio coharedes homines alienissimos coniungeret, quem diligebat, sed tu, Acti, consideres censeo diligenter, vtrum censorium iudicium graue velis esse, an Egnatij? si Egnatij: leue est, quod censors

PRO A. CLVENTIO.

fores de ceteris subscripserunt : ipsum enim Egnatium, quem tu grauem esse vis ex senatu eiecerunt: siu autem censorum : hunc Egnatium, quem pater censor a subscriptione exheredauit, censes in senatu, cum patrem eiecerent, retinuerunt. * at enim ¹⁵⁶ senatus vnuersus iudicauit illud corruptum esse iudicium: quo modo? suscepit causam. an potuit rem delatam eiusmodi repudiare? cum tribunus plebis populo concitato rem penè ad manus reuocasset, cum vir optimus, & homo innocentissimus, pecuniæ circumuentus esse diceretur, cum inuidia flagraret ordo senatorius, potuit nihil decerni potuit illa concitatio multitudinis sine summo periculo reipubl. repudiari? at quid est decretumè quàm iustè? quàm sapienter? quàm diligenter? **SI QVI SVNT, QVORVM OPERA FACTVM EST, VT IVDICIVM PVBLICVM CORRVMPERETVR.** vtrum videtur senatus id factum indicare, an si factum sit, moleste grauiter quò ferre? si ipse A. Cluentius sententiam de iudicijs rogaretur, aliam non diceret, atq; ij dixerunt, quorum sententijs Cluentium condemnatum esse dicitur.* sed ¹³⁷ guero à vobis, num istam legem ex isto S. C. L. Lucullus consul, homo sapientissimus, tulerit? num anno post M. Lucullus & C. Cassius? in quos cum consules designatos idem illud senatus decreuerit, non tulerunt, & quod tu Habiti pecunia factum esse arguis, neque id vlla tenuissima suspitione confirmas: factum est primò illorum aqutate, & sapientia consilium, vt id, quod senatus decreuerat ad illud inui-

ORATIO

dia praesens incendium restinguendum, id postea
 referendum ad populum non arbitarentur. ipse
 deinde populus Romanus, qui L. Quinctij tribuni pleb.
 factus quarimonij antea concitatus rem illam, &
 rogationem flagitarat, idem C. Iunij filij, pueri
 parvuli, iacrynij commotus, maximo clamore,
 & concursu totam illam legem, & questionem re-
 pudiauit. * ex quo intelligi potuit id, quod saepe di-
 ctum est: ut mare, quod sua natura tranquillum
 sit, ventorum vi agitari atque turbari; sic & po-
 pulus in Rom. sua sponte esse placatum, hominum se-
 ditiosorum vocibus ut violentissimis tempestatibus
 concitari. Est etiam reliqua permagna auctoritas,
 quam ego turpiter penè praeterij: mea enim esse di-
 citur. Recitavit ex oratione nescio qua Aelius, quam
 meam esse dicebat; cohortationem quandam iudi-
 cum ad honestè iudicandum, & commemorationem
 illorum iudiciorum, quae probata non essent, tum
 illius ipsius iudicij Iuniani: perinde quasi ego non ab
 initio huius defensionis dixerim, inuidiosum illud fu-
 isse iudicium, aut cum de infamia iudiciorum, quae
 probata non essent, disputarem: potuerim illud, quod
 tam populare esset, in illo tempore praeterire. * ego
 verò, si quid eiusmodi dixi, neque cognitum com-
 memoravi: neque pro testimonio dixi, & illa
 oratio potius temporis mei, quam iudicij & aucto-
 ritatis fuit. cum enim accusarem, & mihi in id pro-
 posuissem, ut animos & populi Romi. & iudicum co-
 mouerem: cumque omnes offensiones iudiciorum, non
 ex mea opinione, sed ex hominum timore profer-
 rem.

PRO A. CLVENTIO.

gem, istam rem, qua tam populariter esset agitata,
 praterire non potui. sed errat vehementer, si quis
 in orationibus nostris, quas in iudijs habuimus:
 auctoritates nostras consignatas se habere arbitra-
 tur: omnes enim illae orationes caussarum, & tem-
 porum sunt, non hominum ipsorum, ac patrono-
 rum. nam si caussa ipsa pro se loqui possent, ne-
 mo adhiberet oratorem: nunc adhibemur, vt
 ea dicamus, non quae nostra auctoritate consti-
 tuantur, sed quae ex re ipsa caussaq; ducantur. * ho- 140
 minem ingeniosum M. Antonium aiunt solitum esse
 dicere, iccirco se nullam ynquam orationem scri-
 psisse, vt si quid aliquando, quod non opus esset, à
 se esse dictum, posset se negare dixisse: perinde qua-
 si, quid à nobis dictum, aut actum sit, id nisi literis
 mandauerimus, hominum memoria non compre-
 hendantur. ego verd in isto genere libentiùs cum
 multorum, tum hominis eloquentissimi, & sapi-
 entissimi L. Crassi auctoritatem sequor: qui cum L.
 Plancium defenderet accusante M. Bruto, homine
 in dicendo vehementi, & callido: cum Brutus duobus
 recitatoribus constitutus, ex duabus eius orationibus
 capita alterna inter se contraria recitanda curasset,
 quod in dissuasionem rogationis eius, quae contra co-
 loniam Narbonensem ferebatur, quantum potest de
 auctoritate senatus detrabit, in suasionem legis Ser-
 uilia summis ornat senatum laudibus: & multa
 in equites Roman. cum ex ea oratione asperius di-
 cta recitasset, quo animi illorum iudicium in Crassum
 incenderentur: aliquantum esse commotus dicitur. * 141

ORATIO

itaque in respondendo primum exposuit utriusque
 rationem temporis, ut oratio ex re, & causa habita
 videretur: deinde, ut intelligere posset Brutus, quem
 hominem, & non solum qua eloquentia, verum etiam
 quo lepore, & quibus facetiis prae ditum lace ssis-
 set, res & ipse excitavit recitatores cum singulis
 libellis, quos M. Brutus pater illius accusatoris de
 iure civili reliquit. eorum initia cum recitarentur
 ea, qua vobis nota esse arbitror. FORTE EVENIT,
 UT RVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS
 EGO ET BRVTVS FILIVS fundum Priuern-
 natem flagitabat. IN ALBANO ERAMVS
 EGO ET BRVTVS FILIVS. Albanum pos-
 cebat: IN TIBVRTI FORTE CVM AS-
 SEDISSEMVS, Tiburtem fundum require-
 bat: Brutum autem hominem sapientem, quod filij
 nequitiam videret, qua pradia ei relinqueret, testi-
 ficari dicebat voluisse. quod si potuisset honeste scri-
 bere, se in balneis cum id atatis filio fuisse, non pra-
 xerisset: eas se tamen ab eo balneas non ex libris patris,
 sed ex tabulis, & ex censu querere. Crassus tum ita
 Brutum ultus est, ut illum recitationis sua paeniteret:
 molestè enim fortasse tulerat, se in ijs orationib. re-
 prehensum, quas de republica habuisset, in quibus for-
 sitan magis requiratur constantia. Ego autem illa
 recitata esse non molestè fero: neq. enim ab illo tem-
 pore, quod tum erat, neq. ab ea causa, qua tum ageba-
 tur, aliena fuerunt, neque mihi quicquam oneris sus-
 cepti, cum ista dixi, quo minus honestè hanc causam,
 & liberè possem defendere, quod si velim confiteri,

PRO A. CLVENTIO.

me causam A. Cluentij nunc cognoscere, antea
 fuisse in illa opinione populari: quis tandem id pos-
 sit reprehendere? praesertim, iudices, cum a vo-
 bis quoque ipsis hoc impetrare sit equissimum,
 quod ego & ab initio petivi, & nunc peto, ut si quam
 huc grauiorem de illo iudicio opinionem attulistis
 hanc, causa perspecta atque omni veritate cognita,
 deponatis. * Nunc quoniam ad omnia, qua abs te ¹⁴³
 dicta sunt; T. Acti, de Oppianici damnatione, re-
 spondi: confiteare necesse est, te opinionem multum
 fefellisse, quod existimari me causam A. Cluentij
 non factu eius, sed lege defensurum: nam hoc perse-
 pe dixisti, tibi sic renunciari, ne habere in ani-
 mo causam hanc praesidio legis defendere. itane
 est? ab amicis videlicet imprudentes prodimur:
 & est nescio quis de ijs, quos amicos nobis arbitra-
 mur, qui nostra consilia ad aduersarios defe-
 rar? quisnam tibi hoc renunciauit? quis tam im-
 probus fuit? cui ego autem narraui? nemo, ut
 opinor, in culpa est: sed nimirum tibi istuc lex
 ipsa renunciauit. sed num tibi ita defendisse videor,
 ut tota in causa mentionem vllam fecerim legis?
 num secus hanc causam defendisse, ac si lege Ha-
 bitus teneretur? certe ut hominem confirmare
 oportet, nullus est locus a me purgandi istius inui-
 diosi criminis praetermissus. * quid ergo est? qua- ¹⁴⁴
 ret fortasse quispiam, displiceatne mihi legum prae-
 sidio a capite periculum propulsare? mihi verò, iudi-
 ces, non displicet: sed vtor instituto meo in hominis
 honesti prudentisque iudicio. non solum mea consi-
 lio

ORATIO

filio uti consuevi, sed multum etiam eius, quem de-
fendo, & consilio, & voluntati obtempero. nam ut
me ad hac causa delata est, qui leges eas, ad quas ad-
hibemur, & in quibus versamur, nosse deberem, dixi
Habito statim, de eo qui coisset, quo quis condem-
naretur, illum esse liberum, teneri autem nostrum
ordinem. atque ille me orare, & obsecrare cepit,
ut ne sese lege defenderem. cum ego, qua mihi vide-
rentur, dicerem, traduxit me ad suam sententiam:
affirmabat enim lacrymans, non se cupidiorum esse ci-
uitatis retinenda, quam existimationis. * morem ho-
mini gesti, & tamen iccirco feci, (neque enim
id semper facere debemus) quod videbam per se
ipsam causam copiosissime sine lege posse defendi: vi-
debam in hac defensione, qua iam sum usus, plus di-
gnitatis, in illa, qua me hic uti noluit, minus labo-
ris futurum. quod si nihil aliud esset actum, nisi ut
hanc causam obtinerem: lege recitata peroraf-
sem: neque me illa oratio commoueret, quod ait
Atilius, indignum est facinus, si senator iudicio
quemquam circumuenerit, legibus eum teneri: si
146 eques Rom. hoc idem fecerit, non teneri: * ut tibi
concedam hoc indignum esse, (quod cuiusmodi sit,
iam videro) tu mihi concedas necesse est, multo esse
indignius in ea ciuitate qua legibus teneatur, dis-
cedi a legibus: hoc enim vinculum est huius digni-
tatis, qua fruimur in rep. hoc fundamentum liber-
tatis, hic fons aequitatis: mens, & animus, & con-
siliam, & sententia ciuitatis posita est in legibus,
ut corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine
lege,

PRO A. CLVENTIO.

lege, suis partibus, ut nervis, ac sanguine, & mem-
bris, uti non potest. legum ministri, magistratus: le-
gum interpretes, iudices: legum denique iurisco om-
nes serui sumus, ut liberi esse possimus: * quid est Q. 147

Naso, cur tu in isto loco sedeas? qua vis est, qua abs
te hi iudices tali dignitate prae diti coeerceantur? vos
autem, iudices, quamobrem ex tam magna multi-
tudine civium, tam pauci de hominum fortuna
sententiam feris? quo iure Aetius, qui voluit,
dixit? cur mihi tam diu potestas dicendi datur?
quid sibi autem illi scriba, quid licitores, quid ceteri,
quos apparere huic quaestioni video volunt? opinor,
haec omnia lege fieri, totiusque hoc iudicium, (ut
antea dixi) quasi mente quadam regi, & admini-
strari, quid ergo est? haec quaestio sola ita guberna-
tur? quid M. Pletorij & C. Flamini inter scarios?
quid C. Orchinij peculatus? quid mea de pecunijs
repetundis? quid C. Aquilij, apud quem nunc de
ambitu causa dicitur? quid reliqua quaestiones?
circumspicite omnes reipubl. partes: omnia legum
imperio & praescripto fieri vilebitis: * si quis apud 148
me te, T. Aetii, reum velit facere, clamet te lege pe-
cuniarum repetundarum non teneri: neque haec
tua recusatio confessio sit capta pecunia, sed la-
boris, sed periculi non legitimi declinatio. nunc quid
agatur, & quid abs te iuris constituatur, vide.
Iubet ea lex, qua lege haec quaestio constituta est,
iudicem quaestionis, hoc est, Q. Voconium, cum
ijs iudicibus, qui ei obuenerint (vos appellat iudi-
ces) querere de veneno: in quem querere? insinuum
est.

ORATIO

est. QVICVNQVE FECERIT, VENDI-
 DERIT, EMERIT, HABVERIT, DE-
 DERIT quid eadem lex statim adiungit?
 recita. DEQVE BIVS CAPITE QVAE-
 RITO: cuius? qui coierit? conuenerit? non ita est.
 quid ergo est? dic, QVITRIBVNVS MILI-
 TVM LEGIONIBVS QVATVOR PRI-
 MIS, QVIVE QVAESTOR, TRIBV-
 NVS PL. deinceps omnes magistratus nominauit:
 QVIVE IN SENATV SENTENTIAM
 DIXIT, DIXERIT: quid tum? QVI EO-
 RVM COIT, COIERIT, CONVENIT,
 CONVENERIT, QVO QVIS IVDICIO
 PVBLICO CONDEMNARETVR. qui
 eorum? quorum? videlicet. qui supra scripti sunt. quid
 interest viro modo scriptum sit? etsi est apertum, ta-
 men ipsa lex docet: vbi enim omnes mortales alligat,
 ita loquitur. QVI VENENVM MALVM FE-
 CIT, FECERIT. omnes viri, mulieres, liberi, serui
 in iudicium vocantur. si item de coitione voluisset, ad-
 iunxisset, Quiue coierit. nunc ita est. DEQVE BIVS
 CAPITE QVAERITO, QVI MAGISTRATVM
 HABVERIT, QVIVE IN SENATV SENTEN-
 TIAM DIXERIT. QVI EORVM COIT COIE-
 149 RIT. * num is est Cluentius? certe non est. quis ergo
 est Cluentius? qui tamen defendi causam suam lege
 noluit: itaque abijcio legem: morem Cluentio gero. ti-
 bi tamē, Acti, pauca, quae ab huius causa seiuncta sunt
 respōdebo: est enim quiddam in hac causa, quod Clu-
 entius ad se, est aliquid, quod ego ad me putem perti-
 nere. hic sua putat interesse, se re ipsa & gesto negotio,

PRO A. CLVENTIO.

non lege defendi : ego autem mea existimo interesse,
 me nulla in disputatione ab Actio videri esse supe-
 ratum. non enim mihi hac causa sola dicenda est:
 omnibus hic labor meus propositus est, quicumque hac
 facultate defensionis contenti esse possunt. nolo quonquam
 eorum, qui adsunt, existimare, me, quia de lege ab Actio
 dicta sunt si reticuerim, comprobare. quæ obrem, Cluenti,
 de te tibi obsequor: neque ego legem recito: neque hoc
 loco pro te dico: sed ea, quæ à me desiderari arbitror,
 non relinquam. * Iniquum tibi videtur, Acti, esse,
 non hysdem legibus omnes teneri. Primum, ut id ini- 150
 quisitum esse confitear, huiusmodi est, ut commuta-
 tis eius opus sit legibus, non ut hys, quæ sunt, non paream-
 mus. deinde quis vnquam hoc senator recusavit, ut,
 cum altiore gradum dignitatis beneficio populi R.
 esset consecutus, eo se putaret durioribus legum con-
 ditionibus vti non oportere? quam multa sunt com-
 moda, quibus caremus: quam multa molesta ac dif-
 ficilia quæ subimus, atque hæc omnia tantum hono-
 ris & amplitudinis commodis compensantur. Con-
 uerte nunc ad equestrem ordinem atque in ceteros
 ordines: easdem vitæ conditiones non perferent: pu-
 rant enim minus multos sibi laqueos legum, &
 conditionum, ac iudiciorum propositos esse oportere,
 qui summum locum ciuitatis aut non potue-
 runt ascendere, aut non petiuerunt. * Atque ut 152
 omittam leges alias omnes, quibus nos tenemur,
 ceteri autem sunt ordines liberati: hæc ipsam le-
 gem, ne quis iudicio circumueniretur, C. Grac-
 shus tulit: eam legem pro plebe, non in plebem
 tulit,

PRO A. CLUENTIO.

pleb. restiterunt, cum ille nihil aliud ageret, cum illa
 cuncta, qua tum erant nobilitate, nisi uti, qui rem
 iudicasset, huiusmodi questionibus in iudicium
 vocarentur, tunc C. Flavius Puffo, Cn. Titinius, C.
 Mecenas, illa robora populi Ro. ceterique huiusmo-
 di ordinis non fecerunt idem, quod nunc Cluentius,
 ut aliquid culpa suscipere se putarent recusando: sed
 apertissime repugnârunt, cum hac recusarent, &
 palam fortissime atque honestissime dicerent, se po-
 tuisse iudicio populi Roman. in amplissimum locum
 peruenire, si sua studia ad honores perendos conferre
 voluissent: sese vidisse, in ea vita qualis splendor ines-
 set, quanta ornamenta, qua dignitas: qua se non
 contempsisse, sed ordine suo partiumque suorum con-
 tentos fuisse, & vitam illam tranquillam & quie-
 tam, remotam à procellis invidiarum, & huiusce-
 modi iudiciorum anfractu, sequi maluisse. * aut si 154
 bi ad honores petendos atatem integram restitui
 oportere: aut, quoniam id non posset, eam conditio-
 nem vita, quam secuti, petitionem reliquissent, ma-
 nere: iniquum esse eos, qui honorum ornamenta
 propter periculorum multitudinem pratermississent,
 populi beneficijs esse priuatos, iudiciorum nouorum
 periculis non carere: senatorem hoc queri non posse,
 propterea quod ea conditione proposita petere cepis-
 set, quodque permulta essent ornamenta, quibus
 eam mitigare molestiam posset, locus, auctoritas,
 domi splendor, apud exteras nationes nomen, &
 gratia, toga praetexta, sella curulis, insignia, falces,
 exercitus, imperia, prouincia, quibus in rebus cum
 sum-

ORATIO

summum rectè factis maiores nostri primum, tum
 plura peccatis pericula proposita esse voluerunt: illi
 non hoc recusabant, ea ne lege accusarentur, qua
 nunc Habitus accusatur, quæ tunc erat Sempronia:
 nunc est Cornelia: intelligebant enim ea lege equestrè
 ordinem non teneri: sed, ne noua lege alligarentur, la-
 155 borabant. * Habitus ne hoc quidem vnquam recusa-
 uit, quò minus vel ea legerationem vitæ suæ redde-
 ret, quæ non teneretur. quæ si vobis conditio placet,
 omnes id agamus, vt hæc quàm primùm in omnes
 ordines questio perferatur. interea quidem per deos
 immortales, quoniam omnia commoda nostra, iu-
 ra, libertatem, salutem denique legibus obtinemus, à
 legibus non recedamus, simul & illud, quàm sit
 indignum cogitemus, populum Ro. aliud nunc
 agere, vobis temp. & fortunas suas commississe, ip-
 sum sine cura esse, non metuere ne lege ea, quàm nun-
 quam ipse iusserit, & questione, quæ se solum li-
 beramque esse arbitretur, per paucos iudices astrin-
 156 gatur. * agit enim sic causam T. Actius, adolescens
 bonus, & disertus, omnes ciues legibus teneri om-
 nibus: vos attenditis, & auditis silentio sicut facere
 debetis. A. Cluentius eques R. causam dicit ea lege,
 qua lege senatores, & ij, qui magistratum habuerunt,
 soli tenentur. mihi per eum recusare, & in arce legis
 presidia constituere defensionis mea non licet. si ob-
 tinuerit causam Cluentius (sicuti vestra oportet
 nixi confidimus) omnes existimabunt id, quod erit,
 obtinuisse propter innocentiam. quoniã ita defensus
 sit: in lege aut, quàm attingere noluerit, presidij nihil
 fu-

PRO A. CLVENTIO,

fuisse, Hic nunc est quiddam quodd ad me pertineat,
 de quo antea dixi, quod ego populo Ro. prestare debe-
 am, quoniam is mea vita status est, ut omnis mihi
 cura, atque opera posita sit in omnium periculis de-
 fendendis. Video quanta & quam periculosa, &
 quam infinita questio tentetur ab accusatoribus,
 cum eam legem, qua in nostrum ordinem scripta sit,
 in populum Romanum transferre conentur, qua in
 lege est: QVI COIERIT: quod quam latè pateat,
 videtis: CONVEN ERIT: atque infinitum &
 incertum est: CONSENSERIT: hoc verò cum incer-
 tum & infinitum, tum obscurum & occultum est:
 FALSVMVE TESTIMONIUM DI-
 XERIT. quis de plebe Romana testimonium di-
 xit unquam, cui non hoc periculum T. Actio au-
 ctore paratum esse videatur? nam dicturum qui-
 dem certè, si hoc iudicium plebi Romanae propositum
 sit, neminem unquam esse confirmo. * sed hoc 158
 polliceor omnibus, si cui fortè hac lege negotium fa-
 cesseretur, qui lege non teneatur, si is uti me defensore
 voluerit, me eius causam legis presidio defensu-
 rum, & vel his iudicibus, vel eorum similibus faci-
 lè probaturum, & omni me defensione vsurum
 esse legis: qua nunc ut vtar, ab eo, cuius volunta-
 ri mihi obtemperandum est, non conceditur. non
 enim debeo dubitare iudices, quin, si qua ad vos
 causa huiusmodi delata sit, eius, qui lege non te-
 neatur, etiamsi is inuidiosus, aut multis offensus
 esse videatur, etiamsi eum oderitis, etiamsi inui-
 dii absoluturi sint, tamen absoluatis, & religioni
 potius

ORATIO

159 potius vestra, quam odio pareatis: * est enim sapientia
iudicis, meminisse se hominem: cogitare, tantum sibi
à populo Ro. esse permissum, quantum commissum,
& creditum sit, & non solum sibi potestatem datam,
verum etiam fidem habitam esse, meminisse: posse,
quem oderit, absolvere, quem non oderit, condemna-
re: & semper, non quid ipse velit, sed quid lex, & re-
ligio cogat, cogitare: animadvertere, qua lege reus
citeretur, de quo reo cognoscat, quare in questione
versetur. cum hæc sunt videnda, ium verò illud est
hominis magni, iudices, atque sapientis, cum illam
iudicandi causam tabellam sumpserit, non se putare
esse solum, neque sibi, quodcumque concupierit, licere,
sed habere in consilio legem, religionem, æquitatem,
fidem: libidinem autem, odium, invidiam, metum, cu-
piditatesque omnes amovere: maximique æstimare
conscientiam mentis suæ quam à dijs immortalibus
accepimus, quæ à nobis diuelli non potest. quæ si opti-
morum consiliorum, atque factorum testis in omni
vita nobis erit, sine vlllo metu, & summa cum hone-
state viuemus. * hæc si T. Actius cognouisset, aut
cogitasset, profectò ne conatus quidem esset dicere id,
quod multis verbis egit, iudicem, quod ei videatur
statuere, & non de iunctum legibus esse oportere,
quibus de rebus mihi pro Cluentij voluntate nimium,
pro reipublica dignitate parum, pro vestra prudentia
satis dixisse videor. Reliqua per pauca sunt, quæ
quia vestra questionis erant, ideo illi statuerunt
sibi fingenda esse, & proferenda, ne omnium turpissi-
mi reperirentur, si in iudicium nihil præter inu-
diam

160

PRO A. CLVENTIO.

diam attulissent. Atque vt existimetis necessario me
 de his rebus, de quibus iam dixerim, pluribus egisse
 verbis, attendite reliqua: profectò intelligeris, ea,
 qua paucis demonstrari potuerunt, breuissimè esse
 defensa. * Cn. Decio Samniti, ei, qui proscriptus est, 161
 iniuriam in calamitate eius ab huius familia fa-
 ctam esse dixistis. à nullo ille liberalius, quam à
 Cluentio tractatus est. huius illum opes in rebus eius
 incommodis subleuauerunt. atque hoc cum ipse, tum
 omnes eius amici, necessarijque cognorunt. Ancarij,
 & Paceni pastoribus huius villicos vim, & ma-
 nus attulisse. Cum quaedam in collibus (vt solet)
 controuersia pastorum esset orta, Habiti villici rem
 domini, & priuatam possessionem defenderunt.
 cum esset ex postulatio facta, causa illis demonstra-
 ta, sine iudicio controuersiaq; discessum est. * P. Aelij 162
 testamento propinquus exheredatus cum esset, ha-
 res hic alienor institutus. P. Aelius Habiti merito
 fecit: neq; hic intestamento faciendo interfuit: idq;
 testamentum ab huius inimico Oppianico est ob-
 signatum. Florio legatum ex testamento, inficiatum
 esse. Non est ita: sed cum H S XXX. scripta essent,
 pro H-S CCC. neque ei satis cautum videretur,
 voluit eum aliquid acceptum referre liberalitati sua:
 primò debere se negauit, post sine controuersia sol-
 uit. Caelij cuiusdam Samnitis vxorem post bellum
 ab hoc esse repetitam. Mulierem cum emisset de se-
 ctoribus, quo tempore eam primùm liberam esse au-
 diuit, sine iudicio reddidit Caelio. * Ennius esse 163
 quendam, cuius bona teneat Habitus. Est hic Ennius
 H regens

ORATIO

egens quidam calumniator, mercenarius Oppianicè,
 qui permultos annos quieuit. deinde aliquando
 cum seruo Habiti furti egit, nuper ab ipso Habito
 perere cepit. hic illo priuato iudicio, (mibi crede-
 te) nobis hîdem fortasse patronis calumniam non
 effugiet. Atque etiam, vt nobis renunciatur, homi-
 num multorum hospitum, A. Binniam quendam
 carperem de via Latina, sabornatis, qui sibi à Clu-
 entio seruisque eius in taberna sua manus allatas esse
 dicat, quod de homine nihil etiam nunc dicere nobis
 est neesse. si inuitauerit, id quod solet. sic hominem
 164. accipiemus, vt molestè ferat, se de via decepsisse.*
 Habetis, iudices, quæ in totam vitam de mori-
 bus A. Cluentij, quem illi inuidiosum reum volunt
 esse, annos octo meditati accusatores collegerunt,
 quàm leuia genere ipso? quàm falsa re? quàm
 breuia responsu? cognoscite nunc id, quod ad ves-
 strum iusiurandum pertinet, quod vestri iudicij est,
 quod vobis eneri imponit ea lex qua coacti huc con-
 uenistis, de criminibus veneni: vt omnes intelligant,
 quàm paucis verbis hac causa perorari potuerit,
 & quàm multa à me dicta sint, quæ ad huius vol-
 untatem maximè, ad vestrum iudicium minimè
 165. pertinerent.* obiectum est, C. Vrbiu[m] Capacem ab
 hoc A. Cluentio veneno esse sublatum. Opportunè
 adest homo summa fide, & omni virtute pradi-
 tus, L. Pletorius senator, qui illius Capacis ho-
 spes fuit, & familiaris. apud hunc ille Roma ha-
 bitauit, apud hunc agrotauit, huius domi est mortu-
 us. haud haeres est Cluentius: intestatum dico esse
 mor-

PRO A. CLVENTIO.

mortuum, possessionemq; eius bonorum pratoris edicto huic illius sororis filio, adolescenti prudentissimo, & in primis honesto, equiti R. datam, Numerio Cluentio quem videtis. * Alterum venesicij crimen, 166
 Oppianico huic adolescenti, cum eius in nuptijs more Lavinatium multitudo hominum pranderet, venenum Habiti consilio paratum: id cum daretur in mulso, Balbutium quendam eius familiarem interceptisse, bibisse, statimque esse mortuum. Hac ego si sic agerem, tanquam mihi crimen esset diluendum: hac pluribus verbis dicerem, quam nunc paucis percurrit oratio mea. * quid unquam Habitus in se admisit, 167
 ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere videatur? quid autem magnopere Oppianicum metuebat? cum ille verbum omnino in hac ipsa causa nullum facere potuerit, huic autem accusatores matris viua deesse non possent? quod iam intelligetis, an ut de causa eius periculi nihil dedederet, ad causam nouum crimen accederet? quod autem tempus veneni dandi illo die? in illa frequentia? per quem potro datum? unde sumptum? qua deinde interceptio poculi? cur non de integro autem datum? multa sunt, qua dici possunt: sed non committam, ut videar non dicendo voluisse dicere: res enim iam se ipsa defendat. * Nego illum adolescentem, quem statim 168
 epoto poculo mortuum esse dixistis, omnino illo die esse mortuum, magnum & impudens mendacium, perspicite cetera. dico illum, cum ad illud prandium crudior venisset, & ut etas illa fert, sibi tum non peperisset, aliquos dies agrotasse, & ita esse

H 2

mot

ORATIO

mortuum, quis huic rei testis est? idem qui sui lu-
 dus, pater, pater, inquam, illius adolescentis: quem
 propter animi dolorem pertenuis suspicio potuisset
 ex illo loco testem in A. Cluentium constituere. is
 hunc suo testimonio subleuat. quod recita. tu autem,
 nisi molestum est, paulisper exurge, & perfer hunc
 dolorem commemorationis necessaria: in qua ego
 diutius non morabor: quoniam, quod fuit viri opti-
 mi fecisti, ut ne cui innocenti noceretur tuus calami-
 169 tatem, & falsum crimen afferret. * vnum etiam
 mihi reliquum eiusmodi crimen est, iudices, ex quo
 illud perspicere possitis, quod à me initio orationis
 mea dictum est, quicquid mali per hos annos A.
 Cluentius viderit, quicquid hoc tempore habeat soli-
 citudinis ac negotij, id omne à matre esse conflatum.
 Oppianico veneno necatum esse. quod et datum sit in
 pane per M. Asellum quondam familiarem illius,
 idque Habiti consilio factum esse, dicitis. in quo
 primum illud quaro, quae causa Habito fuerit,
 cur interficere Oppianicum vellet. inimicitias
 enim inter ipsos fuisse confiteor: sed homines ini-
 micos suos morte affici volunt, vel quod metuit,
 170 vel quod oderunt. * quo tandem igitur Habitus me-
 tu adductus, tantum in se facinus suscipere conatus
 est? quid erat, quod iam Oppianicum poena affectum
 pro maleficijs, eiecitum è ciuitate, quisquam ti-
 meret? quid metuebat? ut oppugnaretur à per-
 duto, an ne accusaretur à condemnato, an ne exulis
 testimonio laderetur? sin autem, quod oderat, Ha-
 bitus, iccirco illum vita frui noluit: adeone erat stul-
 tus,

PRO A. CLVENTIO.

tus, vt illam, quam tum ille viuebat, vitam esse ar-
 bitraretur damnati, exulia, deserti ab omnibus, quem
 propter animi importunitatem nemo recipere tecto,
 nemo audire, nemo alloqui, nemo respicere vellet?
 huius igitur vita Habitus inuidebat. * hunc si acer- 171
 bē & penitus oderat, non eum quam diuissimē vi-
 uere velle debebat? huic mortem maturabat inimi-
 cus, quod illi vnum in malis per fugium erat calami-
 tatis? qui si quid animi ac virtutis habuisset (vt
 multi sepē fortes viri in eiusmodi dolore) mortem si-
 bi ipse conscisset. huic quamobrem id vellet inimicus
 offerre, quod ipse sibi optare deberet? nam nunc qui-
 dem quid tandem illi mali mors attulit? nisi fortē
 ineptijs ac fabulis ducimur, vt existimemus illum a-
 pud inferos impiorum supplicia perferre, ac plures
 illic offendisse inimicos, quam hic reliquisse: à socrus,
 ab vxorum, à fratris, à liberūm pœnis actum esse
 precipitem in sceleratorum sedem, atq; regionem. qua
 si falsa sunt, id quod omnes intelligunt: quid ei tan-
 dem aliud mors eripuit, præter sensum dolorū? * Age 172
 verò venenum per quem datum? per M. Asellium. quid
 huic cum Habito? nihil. atque aded, quòd ille Oppia-
 nico familiarissimè est vsus, potius etiam contra si-
 multas. ei ne igitur, quem sibi offensionem, Oppia-
 nico familiarissimum sciebat esse, potissimum, & suum
 scelus, & illius periculum committebat? cur deinde
 tu, qui pietate ad accusandum excitatus es, hunc A-
 sellium esse inultum tam diu sinis? cur non Habito ex-
 emplo vsus es, vt per illū, qui attulisset venenū, de hoc
 præiudicaretur. * iam verò illud quā nō probabile, quā 173

ORATIO

inuſitatum, iudices, quam nouum? in pane datum
 uenenum? faciliusne potuit, quam in poculo? laten-
 tius potuit abditum aliqua in parte panis, quam ſi
 totum colliquefactum in portione eſſet? celerius potui-
 rit comeſum, quam epotum, in uenas, atque in omnes
 partes corporis permanere? facilius fallere in pane, ſi
 eſſet animaduerſum, quam in poculo, cum ita con-
 74 fuſum eſſet, ut ſecerni nullo modo poſſet? at repen-
 tina morte perijt. quod ſi eſſet ita factum, tamen ea-
 res, propter multorum eiſmodi mortem, ſatis firmam
 ueneni ſuſpicionem non haberet: ſi eſſet ſuſpi-
 cioſum, tamen ad alios potius, quam ad Habitum per-
 tineret. uerum in eo ipſo homines impudentiſſimè mē-
 riuntur. id ut intelligatis, & mortem eius, & quemad-
 modum poſt mortem in Habitum ſit crimen à ma-
 75 tre quaſitum, cognoscite. * Cum uagus, & exul erra-
 ret, atque undique exclusus Oppianicus in Faler-
 num ſe ad C. Quinctilium contuliſſet, ibi primùm in-
 morbum incidit, ac ſatis uehementer, diuque agrota-
 uit. cum eſſet unà Saſia, & Statio Albio, quodam
 colono, homine ualente, qui ſimul eſſe ſolebat, ſami-
 liarius ueretur, quam uir diſſolutiſſimus incolumi
 fortuna pati poſſet, & ius illud matrimonij caſtum,
 atque legitimum damnatione uiri ſublato arbitri-
 ueretur: Nicofratus quidam, fidelis Oppianici ſer-
 uulus, percurioſus, & minimè mendax, multa
 dicitur renuſciare domino ſolitus eſſe. interea
 Oppianicus cum iam conualeſceret, neque in Fa-
 lerno improbitatem coloni diutius ferre poſſet, &
 huc ad urbem profectus eſſet, (ſolebat enim extra
 per-

PRO A. CLVENTIO.

portam aliquid habere conducti) cecidisse ex equo
 dicitur, & homo infirma valetudine latus offendisse
 vehementer, & posteaquam ad urbem cum febrī
 venerit, paucis diebus esse mortuus. mortis ratio,
 iudices, eiusmodi est, vt aut nihil habeat suspicio-
 nis, aut si quid habet, id intra parietes in domestico
 scelere versetur. * post mortem eius Sasia statim mo- 176
 liri nefaria mulier cepit insidias filio: quaestionem
 habere de viri morte constituit: emit de A. Rupilio,
 quo erat vsus Oppianicus medico, Stratonem quen-
 dam, quasi vt idem faceret, quod Habitus in emen-
 do Diogene fecerat. de hoc Stratone, & de asse-
 cla quodam seruo quaesturum esse dixit; praeterea
 seruum illum Nicostratum, quem nimium loqua-
 cem fuisse, ac nimium domino fidelem arbitra-
 batur, ab hoc adolescente Oppianico in quaestio-
 nem postulauit. hic cum esset illo tempore puer,
 & illa quaestio de patris sui morte constitui di-
 ceretur, & si illum seruum & sibi beneuolum esse,
 & patri fuisse arbitrabatur, nihil tamen est au-
 sus recusare, aduocantur amici, & hospites Op-
 pianici, & ipsius mulieris, multi homines honesti,
 atque omnibus rebus ornati: tormentis omnibus ve-
 bementissimis quaritur. cum essent animi seruorum
 & spe & metu tentati, vt aliquid in quaestione di-
 cerent, tamen, vt arbitror, auctoritate aduocato-
 rum, & vi tormentorum adducti, in veritate man-
 serunt, neque se quicquam scire dixerunt. * quaestio 177
 illo die de amicorum sententia dimissa est. Satis
 longo interuallo post iterum aduocatur. habetur

ORATIO

de integro questio : nulla vis tormentorum acerri-
 morum prætermittitur , auersari aduocati , & iam
 vix ferre posse : furere crudelis , atque importuna
 mulier , sibi nequaquam , vt sperasset , ea quæ cogitaf-
 set , procedere . cum iam tortor , atque essent tormen-
 ta ipsa defessa , neque tamen illa finem facere
 vellet : quidam ex aduocatis , homo & honoribus po-
 puli ornatus , & summa virtute pradius , intelligere
 se dixit , non id agi , vt verum inueniretur , sed vt ali-
 quid falsi dicere cogerentur . hoc postquam cete-
 ri comprobauerunt , ex omnium sententia constitu-
 tum est , satis videri esse questum . * redditur Op-
 pianico Nicostratus : Larinum ipsa proficiscitur
 cum suis , mærens , quod iam certè incolumem fi-
 lium forte putabat , ad quem non modò verum cri-
 men , sed ne ficta quidem suspicio perueniret , &
 cui non modò aperta inimicorum oppugnatio , sed
 ne occulta quidem matris insidia nocere potuissent .
 Larinum postquam venit , quò à Stratone illo vene-
 num antea viro suo datum sibi persuasum esse si-
 mulaisset , instructam ei continuò & ornatam Lari-
 ni medicina exercenda causa tabernam dedit . vnum ,
 alterum , tertium annum Sasia quiescebat , vt velle ,
 atque optare aliquid calamitatis filio potius , quàm
 178 id struere , & moliri videretur . * cum interim , Hor-
 tensio , Metello consulibus , vt hunc Oppianicum ,
 aliud agentem , ac nihil eiusmodi cogitantem ad
 hanc accusationem detraberet , inuito despondit ei fi-
 liam suam , illam quam ex genero susceperat , vt eum
 179 nuptijs alligatum , simul & testamenti spe deuin-
 ctum

PRO A. CLVENTIO.

etiam possat habere in potestate. hoc ipso ferè tempo-
 re Strato ille medicus domi furtum fecit, & eadem
 eiusmodi. cum esset in adibus armarium, in quo
 sciret esse nummorum aliquantum, & auri, noctu
 duos conseruos dormientes occidit, in piscinamque
 deiecit, ipse armarij fundum execut. & H. S. & au-
 ri quinq; pondo abstulit, vno ex seruis puero non
 grandi conscio. * furio postridie cognito, omnis sus-
 spicio in eos seruos, qui non comparebant, commo-
 uebatur. cum exactio illa fundi in armario a-
 nimaduerteretur, querebant homines quonam mo-
 do fieri potuisset. quidam ex amicis Salsia recor-
 datus est, se nuper in auctione quadam vidisse in
 rebus minutis aduncam ex omni parte dentium, &
 tortuosam venire ferrulam, qua illud potuisse ita
 circumsecari videretur. ne multa: perquiritur à
 coactoribus, inuenitur ea ferrula ad Stratonem
 peruenisse. hoc initio suspicionis orto, & aperte
 insimulato Stratone, puer ille conscius pertimuit,
 rem omnem domina indicauit: homines in pisci-
 na inuenti sunt: Strato in vincla coniectus est: atque
 etiam in taberna eius nummi, nequaquam om-
 nes, reperuntur. * constituitur questio de furto: 180
 nam quid quisquam suspicari aliud potest? an hoc
 dicitis, armario expilato. pecunia ablata, non omni
 recuperata occisis hominibus, institutam esse questi-
 onem de morte Oppianici? cui probatis? quid est,
 quod minus verisimile proferre potuistis? deinde, vt
 omitam cetera, triennio post mortem Oppianici de
 eius morte quarebatur? atque etiam incensa odio

H 5 pri-

ORATIO

pristino Nicostratum eundem illum tum sine causa in questionem postulavit. Oppianicus primò recusavit: posteaquam illa abducturam se filiam, mutaturam esse testamentum miuaretur, mulieri crudelissima seruum fidelissimum non in questionem tulit, sed plane ad supplicium dedit.* post triennium igitur agitata denique questio de viri morte habebatur: & de quibus seruis habebatur? noua, credo, res obiecta, noui quidam homines in suspicionem vocati sunt. de Stratonem, & de Nicostrato. quid? Roma questum de istis hominibus non erat? itane tandem? mulier iam non morbo, sed scelere furiosa, cum questionem habuisset Roma, cum de T. Annij, T. Rutilij, P. Saturij, & ceterorum, honestissimorum virorum, sententia constitutum esset, satis questum videri: eadem de re, triennio post, ijdem de hominibus, nullo adhibito, non dicam viro (ne colonum fortè aluisse dicatis) sed bono viro in filij caput questionem habere conata est. * an hoc dicitur? (mibi enim venit in mentem, quid dici possit, tametsi adhuc non esset dictum) cum haberetur de furto questio, Stratonem aliquid de veneno esse confessum? hoc vno modo iudices, sapè multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentia defensio interclusa respirat: quod aut ij, qui ad fraudem callidi sunt, non tantum audent, quantum excogitant: aut illi, quorum eminet audacia atque proiecta est, à consilijs malitia deseruntur, quòd si aut confidens astutia, aut callida esset audacia, vix vllò obfisti modo posset. vtrum, factum factum nou est?

PRO
est? vbi dicitur
spicis per
Cetero vno
operanda? qu
uid, quod dicit
fa dicitur, c
ijdem in vno
est, quod ante
ho, & vter
plures profere
sunt, ita
in quibus
sur, non ven
sonis confere
dictam de v
rum, sed dolo
to est, vnde
sublata: qu
que vi dicit
tū esse questio
enim seruis
nre habet
igitur de fur
contra iustit
tur, verbum
furto, si
dem, aut me
simul vno
vian vltim
poteja, partija

PRO A. CLVENTIO.

est? at nihil clarius Larini fuit. an ad Stratonem sus-
 spicio non pertinuit? at is & ex serrula insimulatus,
 & à puero conscio est indicatus. an id actum non est
 in quærendo? qua fuit alia igitur causa quærendi?
 an id, quod dicendum vobis est, & quod cum Sas-
 sia dicitabat, cum de furto quæreretur, tum Strato
 isdem in tormentis dixit de veneno? *en hoc illud 184
 est, quod ante dixi, mulier abundat audacia, consi-
 lio, & ratione deficitur: nam tabella quaestio-
 niæ plures proferuntur, qua recitata vobisque edita
 sunt, illa ipse, quas tum obsegnatas esse dixi:
 in quibus tabellis de furto litera nulla inueni-
 tur. non venit in mentem, primam orationem Stra-
 tonis conscribere de furto, post aliquid adiungere
 dictum de veneno, quod non percontatione qua-
 situm, sed dolore expressum videretur. quaestio de fur-
 to est, veneni iam suspitione superiore quaestio-
 ne sublata: quod ipsum hæc eadem mulier indicat:
 que ut Romæ de amicorum sententiâ statuerat sa-
 tis esse quaestum, postea per triennium maximè ex
 omnibus seruis Stratonem illum dilexerat, in ho-
 nore habuerat, commodis omnibus affecerat. *cum 189
 igitur de furto quæreretur, & eo furto, quod ille sine
 controversia fecerat: tum ille de eo, quod quæreba-
 tur, verbum nullum fecit? de veneno statim dixit: de
 furto, si non eo loco quo debuit, ne in extrema qui-
 dem, aut media, aut in aliqua denique parte qua-
 stionis verbum fecit vllum? Iam videtis, illam nefari-
 am mulierem, iudices, eadem manu, qua si detur
 potestas, interficere filium cupiat. hanc fictam quaestio-
 nem

ORATIO

nem conscripissis. atque istam ipsam quaestionem, dicite, quis obsignavit? unum aliquem nominare, neminem reperieris, nisi forte eiusmodi hominem, quem ego proferri malim, quam neminem nominari. * quid ais T. Acti? tu periculum capitis, tu iudicium sceleris, tu fortunas alterius literis conscriptas in iudicium afferas: neque earum auctorem literarum, neque obsignatorem, neque testem vllum nominabis? & quam tu pestem innocentissimo filio ex matris sinu deprompseris, hanc hi tales viri comprobabunt? esto: in tabellis nihil est auctoritatu: quid ipsa quaestio iudicibus: quid? amicis hostibusque Oppianici, quos adhibuerat antea: quid? huic tandem ipsi tempori cur non reseruata est? quid istis hominibus factum est, Stratone & Nicostrato? * quaro abs te Oppianice, seruo tuo Nicostrato quid factum esse dicas? quem tu, cum hunc breui tempore accusaturus esses, Romam deducere, dare potestatem iudicandi, incolumem denique seruare quaestioni, seruare his iudicibus, seruare huic tempori debuisti, nam Stratonem quidem iudices in crucem actum esse exacta scitote lingua: quod nemo est Larinatium, qui nescat, timuit mulier amens non suam conscientiam, non odium municipum, non famam omnium, sed, quasi non omnes eius sceleris testes essent futuri, sic metuit, ne condemnaretur extrema seruuli voce morientis. * quod hoc portentum, dij immortales? quod tantum monstrum in vllis locis? quod tam infestum scelus, & immane, aut vnde natum esse dicamus? iam enim videtis profecto, iudi-

PRO A. CLVENTIO.

iudices, non sine necessarijs me aut maximis causis
principio orationis mea de matre dixisse: nihil est e-
nim mali, nihil sceleris, quod illa non ab initio filio
voluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit. mitto illam
primam libidinis iniuriam: mitto nefarias generi
nuptias: mitto cupiditate matris expulsam ex ma-
trimonio filiam: que nondum ad huiusce vite pe-
riculum, sed ad commune familia dedecus perti-
nebant: nihil de alteris Oppianici nuptijs que-
ror: quorum illa cum obsides filios ab eo moriuos
accepisset, tum demque infamilialuctum, atque
in pruinorum funus nupsit: praterco, quod Aurium
Melinum, cuius illa quondam socrus, pauld ante
vxor fuisset, cum Oppianici esse opera proscriptum,
occisumq; cognosceret, eam sibi domum sedemq;
coniugij delegit, in qua quotidie superioris viri
*mortis indicia, & spolia fortunarum videret. * 189*
Illud primum queror, de illo scelere, quod nunc de-
nique patefactum est, Fabriciani veneni, quod
iam tum recens suspiciosum ceteris, huic incre-
ditibile, nunc verò apertum iam omnibus, ac manife-
stum videtur. non est profectò de illo veneno celata
mater: nihil est ab Oppianico sine consilio mulie-
ris cogitatum. quod nisi esset, certè postea, deprehen-
sare, non illa vt ab improbo viro discessisset, sed à
crudelissimo hoste fugisset, domumque illam in per-
*petuum scelere omni affluentem reliquisset. * non*
modò id non fecit, sed ab illo tempore nullum locum
pratermisit, in quo non instrueret insidias aliquas, ac
dies omnes, ac noctes, tota mète mater de permicie filij
cogi-

ORATIO

cogitaret, qua primum, ut istum confirmaret Oppianicum accusatorem filio suo, donis, muneribus, collocacione filia, spe hereditatis obstrinxit: itaque apud ceteros nouis inter propinquos susceptu inimicitijs sepe fieri diuortia, atque affinitatum dissidia vidimus: hac mulier satis firmum accusatorem filio suo fore neminem putauit, nisi qui in matrimonium sororem eius ante duxisset. ceteri nouis affinitatibus adducti, veteres inimicitias sepe depununt: illa sibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniunctionem pignori fore putauit. * neque in eo solum diligens fuit, ut accusatorem filio suo compararet: sed etiam cogitauit, quibus eum rebus amaret: hinc enim illa sollicitationes seruorum & minis, & promissis: hinc illa infinita crudelissimaque de morte Oppianici quaestiones, quibus finem aliquando non mulieris modus, sed amicorum auctoritas fecit: ab eodem scelere illa triennio post habitae Larini quaestiones: eiusdem amentis falsa conscriptiones quaestionum: ex eodem furore etiam illa consolerata exectio lingua: totius denique huius ab illa est & inuenta & adornata comparatio criminis. *
 192 atque his rebus cum instructum accusatorem filio suo Romam ipsa misisset, paulisper conquirendorum, & conducendorum testium causa Larini est commemorata: postea autem, cum appropinquare huius iudicium ei nunciatum est, confestim huc aduolauit, ne aut accusatoribus diligentia, aut pecunia testibus deesset, aut ne forte mater hoc sibi opratissimum spectaculum huius sordium, atque luctus, & rami squal-

PRO A. CLVENTIO.

squaloris amitteret. iam verò quòd iter Romam è-
 bus mulieris fuisse existimatis? quod ego propter vi-
 cinitatem Aquinatium & Venafranorum ex mul-
 tis audivi, & comperi: quos concursus in ijs oppi-
 diis? quantos & virorum, & mulierum gemitus esse
 factos? mulierem quandam Larino, atque illam vs-
 que à mari supero, Romam proficisci, cum magno
 comitatu & pecunia, quòd facilius circumuonire iu-
 dicio capitis atque opprimere filium posset. * nemo 193
 erat illorum, penè dicam, quin expiandum illum lo-
 cum esse arbitraretur, quacunque illa iter fecisset:
 nemo, quin terram ipsam violari, qua mater est
 omnium, vestigijs conscelerata matris putaret. ita-
 que nullo in oppido consistendi potestas ei fuit: nemo
 ex tot hospitibus inuentus est, qui non contagionem
 aspectus fugeret. nocti se potius ac solitudini, quàm
 vlli aut urbi, aut hospiti, committebat. * nunc verò 194
 quid agat, quid moliat, quid denique quotidie co-
 gitet, quem ignorare nostrum putat? quos appella-
 rit, quibus pecuniam promiserit, quorum fidem pre-
 tio labefactare conata sit, tenemus, quin etiam na-
 cturna sacrificia, qua putat occultiora esse, scelera-
 tasque eius preces, & nefaria vota cognouimus, qui-
 bus illa etiam deos immortales de suo scelere testa-
 tur. neque intelligit pietate & religione, & iustis pre-
 cibus deorum mentes, non contaminata supersti-
 tione, neque ad scelus perficiendum casis hostijs posse
 placari: cuius ego furorem, atque crudelitatem deos
 immortales à suis aris, atque templi aspernatos esse
 confido. * Vos, iudices, quos hinc à Cluentio quos-
 dam 195

O. R. A. T. I. O

dam alios deos ad omne vite tempus fortuna esse
 voluit, huius importunitatem matris à filij capite
 depellite. multi sepè in iudicando peccata liberum
 parentum misericordia concesserunt: vos ne huius
 honestissimè actam vitam matris crudelitati condo-
 netis, rogamus: presertim cum ex altera parte totum
 municipium videre possitis. omnes scitote, iudices,
 (incredibile dictu est, sed à me verissimè dicitur) om-
 nes Larinates, qui valuerunt, venisse Romam, ut
 hunc studio, frequentiaq; sua, quantum possent, in
 tanto eius periculo subleuarent. pueris illud hoc tem-
 pore & mulieribus oppidum scitote esse traditum,
 idq; in presentia in communi Italia pace domesti-
 cis copijs esse tutum. quos tamen ipsos aequè & eos,
 196 quos presentes videtis huius expectatio iudicij dies
 noctesque sollicitat. * non illi vos de vnus municipij
 fortunis arbitrantur, sed de totius municipij statu,
 dignitate, commodisq; omnibus sententias esse latu-
 ros: summa est enim, iudices, hominis in communem
 municipij rem diligentia, in singulos municipes be-
 nignitas, in omnes homines iustitia, & fides: prae-
 rea nobilitatem illam inter suos, locumque à maio-
 ribus traditum sic tuetur, ut maiorum grauitatem,
 constantiam, gratiam, libertatem assequatur. Itaque
 ys eum verbis publicis laudant, ut non solum testi-
 monium suum, iudiciumque significent, verum etiam
 197 curam animi ac dolorem, qua dum laudatio reci-
 tatur, vos quaeso, qui eam detulistis, assurgite. * ex
 lacrymis horum, iudices, existimare potestis, omnes
 hac decuriones decreuisse lacrymantes. Age verò
 vicino-

PRO A. CLVENTIO.

Vicinorum quantum studium, quam incredibilis
 benevolentia, quanta cura est? non illi in libellis lau-
 dationum decreta miserunt, sed homines honestissi-
 mos quo nossemus omnes huic frequentes adesse, &
 hunc presentes laudare voluerunt. adfunt Ferentani,
 homines nobilissimi, Marrucini item: pari dig-
 nitate Theano Apulo. atque Luceria equites R. ho-
 nestissimos homines, laudatores videtis: Bouiano,
 totosq; ex Sammo cum laudationes honestissima mis-
 sa sunt, tum homines amplissimi nobilissimique ve-
 nerunt. * iam qui in agro Larinati pradia, qui ne-
 goria, qui res pecuniarias habent, honesti homines,
 & summo splendore pradii, difficile dictu est, quam
 sint solliciti, quam laborent, non multi mihi ab vno
 sic diligi videntur, vi hic ab his vniuersis, Quam, non
 abesse ab huius iudicio L. Volusenum, summo splen-
 dore hominem, ac virtute pradium, vellem? presen-
 tem possem P. Heluidium Rufum, equitem Roma-
 num omnium ornatissimum nominare: qui cum
 huius causa dies noctesq; vigilaret, & cum me hanc
 causam doceret, in morbum grauem periculosumque
 incidit, in quo tamen non minus de capite huius, quam
 de sua vita laborat: Cn. Tudici senatoris, viri optimi
 & honestissimi, par studium & testimonio & lau-
 datione cognoscetis, eadem spe, sed maiore verecun-
 dia de te, P. Volumni, quoniam iudex es in A. Clu-
 entium, dicimus, & ne longum sit, omnium vici-
 norum summam esse in hunc benevolentiam con-
 firmamus. * horum omnium studium, curam, di-
 ligentiam, meumque vna laborem; qui totam hanc

198

199

1 caus-

ORATIO

causam veteri instituto solus peroranti, vestramque
 simul, iudices, aequitatem, & mansuetudinem vna
 mater oppugnat, at qua mater? quam cacam crude-
 litate, & scelere ferri videtur: cuius cupiditatem nul-
 la inquam turpitude retardavit: qua vitij animi
 in deterrimas partes iura hominum conuertit om-
 nia: cuius ea stultitia est, vt eam nemo hominem; ea
 vis, vt nemo feminam; ea crudelitas, vt nemo ma-
 trem appellare possit. atque etiam nomina neces-
 situdinum non solum natura nomen, & iura muta-
 uit, vxor generi, nouerca filij, filia pellex, ed iam de-
 200 similitudinem hominis reseruauit. * Quare, iudi-
 ces, si scelus odistis, prohibete aditum matri à filij
 sanguine: date parenti hunc incredibilem dolorem ex
 salute, ex victoria liberum: patiamini matrem, ne
 orbata filio lacetur, victam potius vestra aequitate
 discedere. sin autem, id quod vestra natura postulat,
 pudorem, bonitatem, viri utemq, diligitis: leuate hunc
 aliquando supplicem vestram, iudices, tot annos in
 falsa inuidia, periculuz, versatum: qui nunc pri-
 mum post illam flammam, aliorum factio, & cupi-
 ditate excitatam, spe vestra aequitatis erigere ani-
 mum, & paulum respirare à metu cepit: cui posita
 201 sunt in vobis omnia: quem seruatum esse plurimi cu-
 piunt, seruare soli vos potestis, & orat vos Habitus, iu-
 dices, & flens obsecrat, ne se inuidia, qua in iudicij
 valere non debet, ne matri, cuius vota & preces à
 vestris mentibus repudiare debetis, ne Oppianico, ho-
 mini nefario, condemnato iam & mortuo, condone-
 tit.

PRO A. CLVENTIO.

bis. quod si qua calamitas hunc in hoc iudicio affixe-
 rit innocentem: ne iste miser, iudices (si, id quod dis-
 ficile factu est, in vita remanebit) saepe, & multum
 queretur, deprohensum esse illud quondam Fabricia-
 num venenum: quod si tum iudicatum non esset, non
 huic arumnosissimo venenum illud fuisset, sed mul-
 torum medicamentum laborum: postremum etiam fer-
 tatis mater exequias illius funeris profecuta, mor-
 tem se filij lugere simulasset: nunc vero quid erit per-
 fectum, nisi ut huius ex medijs mortis insidijs vita ad
 luctum reseruetur, mors sepulchro patris priuata esse
 videatur? * *satu diu fuit in miserjs, iudices: satis* 202
 multos annos ex inuidia laborauit. nemo huic tam
 iniquus praeter parentem fuit, cuius animum non iam
 expletum esse putemus. vos, qui aequi estis omnibus,
 qui, ut quisque crudelissimè oppugnetur, eum lenissi-
 mè subleuetis, conseruate A. Cluentium, restituite in-
 columem municipio, amicis, vicinis, hospitibus, quorum
 studia videtis, reddite: vobis in perpetuum liberisq;
 vestris obstringite. vestrum est hoc, iudices, vestra di-
 gnitas, vestra clementia. rectè hoc repetitur a vobis,
 ut virum optimum, atque innocentissimum, plurimis-
 que mortalibus carum atque iucundissimum,
 bis aliquando calamitatibus liberetis:
 ut omnes intelligant, in concio-
 nibus esse inuidis locum,
 in iudicijs veri-
 tati.